



Vysoká škola kreativní komunikace

Bakalářská práce

Praktická část: Malba duší

Teoretická část: Postava vraha v knihách *Muž a stín*, *Hlavní přelíčení* a *Spalovač mrtvol*

Autor: Valérie Šťástková

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Šidák, Ph.D.

Rok odevzdání: 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpala. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely studia a výzkumu.

V Praze dne.....

Podpis autora:

Poděkování

Ráda bych alespoň touto cestou vyjádřila poděkování vedoucímu práce PhDr. Pavlu Šidákovi, Ph.D. za čas, cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D. za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

Anotace/Abstract

Umělecká část „Malba duší“ je povídka zobrazující dystopickou společnost zasazenou do budoucnosti. Lidé zde žijí v útrokách velkého domu a tento zdánlivě utopický prostor s kolektivní ideologií nese název Zářící město. Příběh je vyprávěn ze dvou pohledů: z pohledu mladíka Marka, jenž v domě vyrostl a věří v jeho smysl, dále pak z pohledu třiatřicetiletého muže Adama, který v domě a jeho systému spatřuje špatnost a sám sebe vnímá jako spasitele. Avšak Adamova spásná cesta rozpoutá v Zářícím městě spíše peklo než, aby přinesla spasení. Hlavním tématem je otázka smyslu lidského života a lidské svobody.

Cílem odborné práce „Postava vraha v knihách *Muž a stín*, *Hlavní přelíčení* a *Spalovač mrtvol*“ je představení postavy vraha ve vybraných literárních dílech a objasnění jejího vývoje, její motivace a chování. Práce odpovídá na otázku úlohy a existence postavy vraha v odlišných literárních žánrech (detektivka, psychologický román a horor). Mezi jednotlivými postavami nachází rozdíly i podobnosti a porovnává je mezi sebou.

The artistic part of bachelor's degree work is "Painting of Souls." It is a story depicting a dystopian society set in the future. People live here in the bowels of a large house and this seemingly utopian place with a collective ideology is called The Radiant City. The story is told from two perspectives: one from the view of the young man Mark, who grew up in the house and believes in the values of the system, and second, from the perspective of the 33-year-old man Adam, who sees evil in the house and in the system and perceives himself as a savior. However, Adam's way of salvation will first unleash hell on the Radiant City than redemption. The main topic is the question of the meaning of human life and freedom.

The aim of the theoretical part of bachelor's degree work "The character of the murderer in the books *Muž a stín*, *Hlavní přelíčení* and *Spalovač mrtvol*" is to present the character of the murderer in selected literary works and to clarify its development, its motivation and behavior. It answers the question of the role and existence of the character-killer in different literary genres (detective story, psychological novel, and horror). The work finds differences and similarities between the selected characters and compares them with each other.

Klíčová slova/Keywords

Umělecká část: vrah, dystopie, antiutopie, budoucnost, kolektivní dům, vraždy, společnost, destrukce, lidství, lidská svoboda, strach

Teoretická část: literární postava; postava vraha; vrah; literární žánry; detektivka; psychologický román; horor; Muž a stín; Hlavní přelíčení; Spalovač mrtvol, Emil Vachek, Karel Poláček; Ladislav Fuks

The practical part: murderer, dystopia, antiutopia, future, collective house, society, destruction, humanity, freedom, fear

The theoretical part: literary character, character of murderer, murderer, literary genres, detective story, psychological novel, horror, Muž a stín; Hlavní přelíčení; Spalovač mrtvol, Emil Vachek, Karel Poláček; Ladislav Fuks

Obsah

UMĚLECKÁ ČÁST: MALBA DUŠÍ	7
TEORETICKÁ ČÁST: POSTAVA VRAHA V KNIHÁCH MUŽ A STÍN, HLAVNÍ PŘELÍČENÍ A SPALOVAČ MRTVOL	37
1 ÚVOD	38
1.1 <i>Vraždící otcové, aneb Proč právě tyto knihy a žánry.....</i>	39
2 PROČ A CO DĚLAJÍ VRAHOVÉ V ČESKÉ LITERATUŘE 20. STOLETÍ?	42
3 EMIL VACHEK	45
3.1 <i>Literárně historický kontext knihy Muž a stín</i>	45
3.2 <i>Muž a stín</i>	45
3.2.1 Pan Friedmann	46
3.2.2 Vražda	48
3.3 <i>Postava vraha v detektivce</i>	49
4 KAREL POLÁČEK	51
4.1 <i>Literárněhistorický kontext knihy Hlavní přelíčení</i>	51
4.2 <i>Hlavní přelíčení.....</i>	51
4.2.1 Doba před zločinem	52
4.2.2 Den vraždy	55
4.2.3 Po vraždě.....	56
4.2.4 Po zatčení	57
4.2.5 Před smrtí.....	58
4.3 <i>Postava vraha v psychologickém románu.....</i>	59
5 LADISLAV FUKS	60
5.1 <i>Fuksovi hrdinové</i>	60
5.2 <i>Literárně historický kontext Spalovače mrtvol</i>	61
5.3 <i>Spalovač mrtvol</i>	61
5.3.1 Myšlenky a promluvy spalovače	61
5.3.2 Spalovačovy zájmy	62
5.3.3 Proměna postavy spalovače.....	63
5.3.4 Konformizace	64
5.3.5 Knihy života	64
5.3.6 Dvě tváře.....	64
5.3.7 Spalovačova šílenost	66
5.4 <i>Postava vraha v hororu.....</i>	67
6 ZÁVĚR.....	69
7 BIBLIOGRAFIE	72

Umělecká část: Malba duší

Na chodbách vládlo po desáté hodině večer ticho. Jen z několika pokojů mohl některý z hlídacích dronů zaznamenat dětský pláč. Oficiálně byl začátek noci v zimních měsících vyhlášen na desátou, což znamenalo nejen klid a zavřené volnočasové místnosti, ale také apel ke spánku, který představoval hlavní příjem energie pro pracující obyvatele.

Marek nemohl usnout, byl unavený až k uzoufání, ale mozek ne a ne vypnout. Každý den vstával s první vlnou dělníků a pak se téměř až do večera nezastavil. Poslední měsíce bylo v okolí Zářícího města až překvapivě klidně, a proto se vypravoval stále dál od hranic hledat potenciální nebezpečí vně areálu.

Kyvadlové hodiny na stěně tikaly a připomínaly mu, že se dneska zase pořádně nevyspí. Vstal z postele a jen v dece vykoukl ze dveří na prosklenou chodbu. Zaposlouchal se, a když neuslyšel typické bzučivé zvuky dronů, vyšel ven. Do další dronové hlídky měl tak deset minut, což bylo dost času na to, aby si trochu pročistil hlavu – nebo alespoň to si Marek myslel. Celé Zářící město bylo osvětleno malými plynovými lampami, ale poslední měsíce svítilo jen několik nejbližších lamp. Rozsvěcení měl na starosti osvětlovač se synem, ale nikdy výkon jejich práce nekontroloval. Nejvyšší rada nepodporovala noční vycházky, a nenápadně tím udržovala v myslích lidí strach ze tmy a neznáma mimo dům.

Ticho a šero na chodbě Marka téměř uspalo, pak mu ale na sítnici dopadl záblesk světla způsobený výbuchem v blízké části oplocení. Promnul si oči. „Co to sakra by...“ nestačil dořít. V místě, kde zahlédl výbuch, totiž skutečně hořelo. Něco mu říkalo, že by měl zasáhnout, ale znal dobře kolektivní pravidla – neohrožíš sebe, ani kolektiv, ty jsi kolektiv a kolektiv je ty. Krizové situace měly na starost zautomatizované ochranné systémy ne on. Zůstal tak stát a oheň pozoroval, dokud na chodbě nezaslechl drony, poté se vrátil do bytu, kde vyčkal, až hlídka zmizí. Když vyšel znovu na chodbu oheň se zdál být ještě o něco větší než předtím. „Bude to v pohodě, systém to vyřeší,“ přesvědčoval sám sebe, ale když se o něco později pokoušel usnout, nedokázal se špatného pocitu z ohně zbavit.

Ráno na sebe připnul povinnou jmenovku se jménem obsahující i rok Markova narození a pořadí značící kolikátým Markem v rok narození byl. V případě Marka to bylo *Marek1909*. Pak se unaveně vyklonil z okna na chodbě. Vzduch dosud páchl spáleninou, ale tam, kde byl večer oheň, nyní stoupal jen tenký kouř. Uchláčen tím, co viděl, běžel na snídani do jídelny. Na třech stolech zbyla již jen nutriční kaše přesto, že takhle brzy ráno snídala sotva polovina domu. Kaši rovnou polykal, protože ať chtěl sebevíc, jinou než lehce ovesnou chuť necítil. Poté se vydal do suterénu, ve kterém měl s kolegy každé ráno sraz před šichtou.

Přicházel jako jeden z posledních, což bylo u něj obvyklé, co už ale obvyklé nebylo, byl způsob, jakým na něj ostatní čekali. Většinou seděli na lavicích, nebo postávali venku a kouřili, nyní tvořili malé hloučky a vzrušeně debatovali.

„Dobry ráno, co se děje?“ pokusil se o přátelský úsměv, s nímž byl zvyklý své kolegy vítat.

„Vražda!“ vykřikl ihned nadšeně Tomáš, nejmladší z oddílu.

„Cože?“

„No jo, uzavřeli celý jedno patro,“ doplnil ho Radoslav, který si na jmenovku psal zásadně Radek, i přestože byla modifikace jmen zakázána.

„Jo a taky jsme přišli o jedno z aut, tak někdo bude muset dneska ven po svejch.“

„Vražda? U nás?“ podivil se Marek.

Slyšel tohle slovo v souvislosti s realitou poprvé. V Zářivém městě se narodili už i jeho rodiče. V jeslích, ve školce, ve škole i v práci byla podporována soudržnost a loajalita, všichni tu pro něj měli být jako jedna velká rodina o více než tisíce členech bydlících pod jednou střechou. Za těch šestadvacet let, které tu prožil, věřil, že tohle je jediný správný způsob k přežití lidstva.

„Vypadá to tak...“ pokračoval lhostejně Radek

Tomáš ho ale rázem znovu přerušil: „Musel to udělat někdo z venčí!“

„Nesmysl!“ utnul ho Radek.

„Kdo zemřel?“ odhodlal se Marek zeptat.

„Karin.“

Markovi ihned zatrnulo. Karin byla sice jen jedna z mnoha mladých dívek, které se svou mladickou nerozvážností mohly zaplést do čehokoliv, byla to ale zároveň přítelkyně jeho sestry Lucie, s níž od doby, co Marek začal vykonávat práci strážného, bydlela.

„A co Lucie?“ vyhrkl ze sebe, ale na odpověď už déle nečekal. Rozběhl se střemhlavě do křídla, ve kterém měly Lucie s Karin byt. Narážel do procházejících lidí, křičel na hloučky uprostřed chodby a přitom cítil, jak se mu dělá až fyzicky špatně.

Lucie.

Když se konečně dostal až k policejní pásce, bez rozmyslu ji podlehl, a i přes protestující poznámky okolních policistů vtrhl do bytu. Přímou proti němu na gauči sedělo Karinino nahé, pořezané tělo. Troje páry důstojnických očí se k němu tázavě zvedly.

„Marku?“ oslovil jej Dimitrij, dlouholetý rodinný přítel.

Šesté poschodí, byt 064B, koupelna

Adam se dlouze a lenivě protáhl ve vaně. Slunce svítilo a on se cítil dobře. Slyšel příchod policie skrz stoupačky v koupelně. Teď už pravděpodobně odnáší tělo, říkal si.

Když Adam vylezl z vany, ovázal si ručník kolem beder a nechal pevné tělo osušit podzimním vzduchem vnikajícím do bytu pootevřeným oknem. Před oknem stál malířský stojan s čistým plátnem. Plátna si do bytu nosil tajně. Pro kreativní činnosti jako malba, keramika, psaní či aranžování květin byla vyhrazena místnost v budově na střeše. Říkalo se jí Zájemka a scházely se tam skupinky po ránu a k večeru, aby společně modelovaly, malovaly nebo kreslily.

Adamovi se při té představě kreativně organizované činnosti, kdy vám říkají, co smíte a nesmíte dělat, vždy dělalo zle. Proto do místnosti chodil zásadně v obědové pauze a v igelitu od masa, pracoval totiž jako řezník, přenášel barvy, štětce, plátna, a jednou dokonce i rozebraný stojan. A právě před ním měl na stoličce rozmístěno několik sklenic obsahujících nejrůznější odstíny rudé tekutiny. Sklenici po sklenici vzal nejprve do ruky, a zatímco ji přidržoval proti světlu, důkladně ji promíchal. Když vzal do ruky štětec, tvářil se spokojeně. Maloval rychle. Ponořen do tvůrčího transu, oči mu zářily šílenstvím a na plátně se čára za čárou objevovalo jeho první dílo.

Čtvrté poschodí, v bytě Lucie a Karin

„Je...“ snažil se Marek popadnout dech, „je Lucie v pořádku?“

„Je trochu otřesená, ale bude v pohodě, neměl bys tu ale teď bejt...“

„Neměl? Jde o byt mojí sestry, jestli po ní někdo jde, tak se mě to sakra týká!“

„Já vím, Marku, ale na tohle jsi ještě příliš mladej.“

„Mladej? Ale jděte, Dimitriji, nejde přece o věk. A jestli si myslíte, že mě rozhází pohled na...“ pohlédl přes důstojníkovu rameno na bezvládné tělo s vytřeštěnými očima, „na mrtvé lidské tělo, tak se pletete! Denně vidím venku hrozný věci!“ zalhal.

„Nemáš na to oprávnění. Tak nedělej problémy a odejdi, udělám, co můžu a odpoledne za tebou zajdu, ano?“

Ještě chvíli Marek hledal slova, ale přemožen svým kolektivistickým vychováním jen těžce vzdychl a nechal se vyvést Dimitrijovou rukou položenou za zátylkem.

Zpět do přízemí se vracel jako smyslů zbavený. Kolegové na něj stále čekali a poměrně dobře se nad událostmi dnešní noci bavili.

„Kde se touláš? Nejvyšší rada se už zlobí, že tu všichni zevlíme!“ přivítal ho opět s výkřikem Tomáš. „Už tu třikrát prolítly drony a mohli bysme mít průser.“

Po dlouhé době, nebo možná snad i poprvé byl Marek v práci velmi neproduktivní – jen tak bloumal z místa na místo a nedokázal pochopit, proč by někdo Karin zabíjel. Byla krásná... Což o sobě zřejmě moc dobře věděla. Ve volném čase se věnovala sambě, při níž dávala najevo, jak pěkné křivky těla má. Byla její sebeláska pro někoho provokací? Měla žárlivého expřítele? Nebo byla nevěrná?

O tom by mohla vědět Lucie, trávila s ní nejvíc času jako spolubydlící i kamarádka, napadlo Marka. Krátce po obědě tak došel k rozhodnutí, že musí Lucii najít.

Výjimečně se mu podařilo se z práce omluvit dřív, většina kolegů měla pocit, že je asi otrěsen z vraždy sestřiny kamarádky, což byl. Přesto bylo ještě něco navíc, co ho nenechávalo v klidu. Chtěl znát pravdu. Proč a jak se něco takového v Zářícím městě vůbec mohlo stát?

Na pokoji jej čekal Dimitrij společně s Lucií.

„Posaď se,“ vyzval ho přítel, jakmile se Marek objevil ve dveřích.

Lucie seděla na gauči vedle Dimitrije, oči měla opuchlé a červené, ale už se zdálo, že je z nejhoršího venku. Marek měl chuť ji říct, že ona bude v pořádku, ale to přece nevěděl...

Sedmé poschodí, řeznictví, hodina a půl do konce směny

Nejvytíženější hodiny tu bývají v pátek a sobotu dopoledne, protože vařit si doma je povoleno pouze o víkendu. Adamovi bylo čerstvých třiatřicet let. I na svůj poměrně nízký věk měl v řeznictví místo mistra. Obvykle se již nepohyboval přímo za pultem, ale při dnešním návalu mu nic jiného nezbývalo.

„Dobré odpoledne, paní Jitko! Dneska vypadáte odpočatě!“

„Ale paní Aneto! Jak to šlo dneska od ruky?“

„Jak se dneska máte, mistře Petře?“

Falešný úsměv, otázky, na které si nepřál znát odpověď. Přesně něco, co se od něj očekávalo, co bylo nepřímou nařízeno, aby dostal plat, aby zůstal na své pozici v pracovním i soukromém životě. Ženská jedna jako druhá – ty s dětmi boubelaté, často upocené dámy, ty bezdětné mnohdy hezké, zato bez vlastního názoru přežvykující pravidla kolektivního života jako jedinou pravdu světa. Všechny byly jen z majetnějších rodin, lidé žijící v menších bytech neměli ani vlastní kuchyň.

I Adam byl myšlenkami jinde. Do konce směny ale držel svůj naučený úsměv a milý tón hlasu. Jakmile poslední ze zákazníků prošel dveřmi, Adam na minutu přesně zamkl

a vyměnil svou křečovitě rozesmátou tvář za úlevou uvolněný obličej. Pracovalo pro něj jedenáct lidí a všechny si za ta léta, co tu byli, postupně vycvičil. Jeho vlivem se z nich stali individualisté s vlastními cíli a sny, i přestože se před nástupem do práce pilně a s chutí zapojovali do kolektivního života. Nikdo z okolí si toho ale nikdy nevšiml – obchod dodával vždy kvalitní zboží a atmosféra, alespoň během dne, byla podle kolektivních pravidel, tak proč se ohledně něčeho znepokojovat.

A on na tu zarytou jistotu všech spoléhal.

Markův byt

„Ptal jsem se a diskutovali jsme o tvém postavení v Zářicím městě,“ začal s vážnou tváří Dimitrij, „skutečně bys chtěl vyšetřovat ten případ? Je pravda, že nikdo z nás nemá zkušenosti s něčím podobným, ale přece...“

„Chtěl.“

„Vzal bych si tě jako pravou ruku, už mi je přece jen pětasedesát, všechno to běhání mi nedělá dobře na kolena.“

„Takže vám budu pomáhat?“

„Mluvili jsme o tom s Lucií, a i ona si bude připadat bezpečně, když budeš nosit zbraň i mimo práci. Jo, a abych nezapomněl... Shodli jsme se, že bude nejlepší, když tu u tebe na pár dní zůstane, než vyřešíme celou tu situaci...“

„Ano, to bude super! Chci říct, s tím naprosto souhlasím, Dimitri. Děkuju! Já... Nezklamu vás.“

„O tom nepochybuju, mladej,“ usmál se, „její věci jsem už nechal přinést.“

Marek si až teď všimnul větší tašky položené u Luciiných nohou.

„Nahlas se zítra ráno u mě v kanclu, vyplníme nějaký papíry, předpisy a podobný věci, a nakonec ti snad i obstaráme nějaký to oblečení. Máš tak S-ko, ne?“

„Mám.“

„No snad něco najdeme,“ Dimitrij s koncem věty položil Lucii ruku na koleno. „Kdybys něco potřebovala, číslo na mě máš, vid’?“

Ta něco špitla, ale na Dimitrije ani Marka se nepodívala.

„Tak se tu mějte,“ zavolal ještě Dimitrij ve dveřích a pak v bytě nastalo ticho.

Marek chtěl jít k Lucii, tak by mu to alespoň napovídala intuice kolektivu, ale viděl, jak od něj odvracela zrak. Namísto toho šel ke skříni a vyndal z ní víc, jak půlku svého oblečení.

„Sem si můžeš dát svoje věci. Já budu spát na gauči, ty si můžeš vzít postel, zatím se půjdu mrknout, jestli na nás ještě zbylo nějaký lepší jídlo,“ vytáhnul ze šuplíku klíč od bytu,

který snad nikdy nepoužil. V domě nebylo zvykem se zamykat, pro případ náhlé kontroly to bylo nežádoucí. Klíč se předával spíš jako známka vlastnictví bytu než jako něco, co se používá.

„Zamkni se, zatukám třikrát, až se budu vracet,“ položil klíč na stůl a pak se vydal do jídelny.

Adamův byt

Obraz byl hotový. Byl na něm lidský obličej, potrháný, rozpadající se, i přesto se portrét usmíval. Byla vidět spodní čelist a několik červů vylézajících ze zkaženého masa.

Adam byl na svůj obraz pyšný, přesto jej důkladně zabalil do fólie a vložil do díry, kterou si ve stěně za skříní prorazil.

Toho večera nejedl. Prázdný žaludek v něm probouzel určitou dravost. A díky dravosti ze sebe dokázal dostat to nejlepší. Počkal, než padla tma, a poté se v roláku, zakrývajícím téměř celý spodek obličeje, vydal do potměných chodeb domu.

Dnes musím být ještě lepší, pro ně, pro všechny, opakoval si.

Markův byt

Marek byl s jídlem brzy zpátky. Ani Lucie neměla na nutriční kaši chuť. Přesto ji rutina večerního jídla trochu uklidnila.

Vybalila pak svou tašku, a ačkoliv se stále neuroticky třásla a po svém okolí pokukovala, jako kdyby měl zpoza skříně nebo rohu každou chvíli někdo vyskočit, odpovídala Markovi na otázky alespoň krátkými úsečnými větami. Když začala noc, slíbil jí, že u její postele zůstane, dokud neusne. Dlouho nedokázala zavřít oči a uvolnit se, a tak si šel Marek lehnout až po druhé hodině ranní.

Měl radost, že si konečně odpočine, když se rozrazily dveře a v nich se objevil Dimitrijův obličej. Marek nejprve vyskočil a poté horlivými gesty naznačoval, aby byl Dimitrij potichu, že vedle Lucie spí. Dimitrij ale popadl Markovy boty a za loket jej vyvedl ven z bytu.

„Další vražda. Jestli se chceš do toho pustit se mnou, tak si obuj ty boty a pojď.“

Marek nečekal. Natáhl na sebe obuv a vyrazil jako střela za Dimitrijem.

„Co se stalo tentokrát?“ zeptal se Marek, když se zastavili a trochu si oddechli ve výtahu.

„Syn květinářky z prvního. Měl v noci sraz s nějakou holkou, přišel o obě ruce, má propíchnuté hrdlo a u té holky si nikdo není jistý, kdo to je ani kde je. Lidi od nás ji už hledaj, ale znáš to... Musíme zachovat protokoly nočního klidu.“

„To je šílený,“ poznamenal Marek.

„Co? Ty vraždy jsou šílený, to máš pravdu.“

„Ne... Teda, jo, jasně, i ty jsou šílený. Vážně šílený. Ale šílený mi připadá, že se tu dějou taková zvěrstva, a my stále respektujeme kolektivní protokoly.“

„Od toho tu přece jsou, Marku.“

„Já vím, ale...“

„Nechci slyšet žádné ale. Kdybysme je nerespektovali, čím bysme se pak lišili od toho hajzla, co nám tu běhá po chodbách?“

Na to už Marek neměl žádnou odpověď, přesto tu ironii nemohl dostat z hlavy.

Oběť ležela tentokrát přímo na chodbě. Svého syna našla květinářka, když ji v noci popadla žízeň, a chtěla si tak dojít natočit alespoň sklenici vody do společné umývárny na patře. Teď hystericky plakala v bytě a od zavolání policie odmítala otevřít dveře. Petr, její syn, ležel bez rukou v kaluži krve na chodbě.

„Zdá se, že vrah odřezal ruce až po usmrcení,“ řekl jeden z lékařů přivolaných na místo činu a Markovi se z toho trochu zamotala hlava.

Takže to nebyla jenom Karin. A nejde mu jen o ženy. Tady jde o něco docela jiného... Ale o co sakra? Kdo by něco takového dělal a proč? Ze zamyšlení ho probral Dimitrij, který do něj v úzké chodbě narazil při odchodu: „Viděl jsem dost, kolega už sepsal protokol, vyspíme se na to, a jak jsem řekl, zítra se u mě nahlas, teď už je to rozkaz, ne pobízení, jasný?“

„Ano... Dimitriji, pane, mohl bych tu ještě chvíli zůstat a pokusit se zjistit víc? Se zítřkem počítám!“

„Zatím to beze mě nejde, zítra si ty věci projdeš u nás.“

Střecha domu

Světla ve tři ráno byla již dávno zhasnutá a park se halil do měsíční záře. Adam si rozložil plátno přímo na zem. Vedle něj leželo od klína k prsům rozpárané ženské tělo. Bylo to tělo postarší vdané dámy pracující v kancelářích domu. Sukni měla roztrhanou, ale krví prosáklá halenka k ní dosud těsně přiléhala.

Adam namáčel malířský štětec přímo v jejích útrokách a kreslil její posmrtný portrét, na kterém byla nahá. Když byl hotový, namočil Petrovy ruce do těla milenky a obtiskl je na tělo na plátnu. Poté se postavil a svůj výtvor s uspokojením pozoroval.

„Perfektní...“ zašeptal, vzal obraz a usedl s ním na římsu střechy. Ze střechy domu byl nejlepší výhled na celý areál Zářícího města, ale svítli-li měsíc, byl krásný výhled i do okolního světa. Adam měl v plánu se tam dřív nebo později vypravit, věděl, že právě svobodný svět venku ho dokáže pochopit. Nejprve ale musel přinést zázrak, který pomalu vznikl pod jeho stále od krve špinavýma rukama.

Markův byt

Lucie vstala kolem páté. Poklidila byt, nechala lísteček s poděkováním na stole, a pak si došla na snídani. Pracovala jako malířka a její specializací bylo portrétování. S Karin se seznámila ještě na škole, a tak pro ni byla první snídaně bez ní nepříjemným prozřením do reality.

Marek se probudil o tři hodiny později. Bylo osm ráno a on zoufale potřeboval sprchu a najít si nějaké lépe vypadající šaty. Před devátou doběhl do policejní kanceláře v jedenáctém, předposledním patře.

„Myslel jsem, že jsme říkali ráno...“ pozvedl jedno obočí Dimitrij. „Posaď se.“

„Dobrý den, omlouvám se, nechtěl jsem přijít tak pozdě... ale ten noční incident... a vlastně jsem obecně poslední noci moc nespál... já...“

„Máš dost dobrou přípravu pro naše povolání,“ uchechtl se Dimitrij a konečně se na Marka podíval, „U tiskárny jsou ty papíry, který musíš podepsat. Vem si je, přečti si je a až to budeš mít, dole to dvakrát podepiš. Pak se stav u Dory pro oblečení.“

V celé stanici koloval blázinec. Několikrát byl Marek přesunut na jiné místo nebo vyzván na hromadné kafe v kuchyňce či na souboj v kartách. Žena, se kterou měl vybrat oblek, nebyla dlouho k nalezení. Pak se omluvila, že od rána nic nejedla. Když měl konečně hotovo, bylo téměř půl třetí odpoledne. Ihned nato šel za Dimitrijem do kanceláře.

„Už si můžu prohlídnout ty složky, pane?“

„Složky... Jsi ty to ale hrr, nováčku,“ oddechl si unaveně Dimitrij, ale postavil se, aby Marka dovedl do kartotéky. Vylovil z ní tři složky a podal mu je.

„Stejně nás ve vyřešení případu jako vždy předběhne systém, ale i tak to nikde neztrácej, jo?“

„Dal jste mi tři složky...“ zaprotestoval Marek.

„Taky se dneska ráno našlo třetí tělo nahoře na střeše,“ pokrčil Dimitrij rameny, „zrovna jsem dával dohromady motivy a životopis téhle poslední,“ kývl na třetí nejužší složku. „Pak ti je vytisknu a pošlu, chceš?“

Marek souhlasil, ale jen se zapojením všech sil se mu podařilo zůstat vážným a klidným. Třetí mrtvý? Nebo mrtvá? Kam až se tohle dostane?

Pocítil obrovskou zodpovědnost, kterou si prací tady na sebe vzal a společně se složkami se zavřel do jedné z prázdných zasedaček. Procházel detaily a prohlížel přiložené fotografie s nadšeneckou pečlivostí. Do práce se zabral natolik, že si ani nevšiml, když do místnosti vešla žena a položila mu další papíry na stůl.

Marie9540. Byla o dost starší než Marek. Vdaná za Lud'ka9112... dvě děti, čtrnáct a devět let. Její tělo bylo nalezeno v poloze na zádech, rozřezána od genitálií po hrudní koš jedním přímě vedeným tahem. V době rozřezávání byla ještě naživu. Zemřela až na jeho následky. Místo smrti – pravděpodobně střecha domu, nejsou známy žádné známky manipulace s tělem. Otisky prstů nenalezeny. Svědkové – nejsou. Kroky od mrtvé, i přestože je v parku písek a hlína, byly něčím hrubým zahlazeny.

Čím dál Marek četl, tím byl neklidnější. Informace byly nejen znepokojující, ale ani k ničemu pořádně nevedly. Ten člověk neměl strach, byl svědomitý a zcela jistý v tom, co dělal. Musel mít pořádnou sílu, pokud dokázal na jeden tah proříznout tolik tkáně, ale to má spousta lidí v domě. Teprve ke konci se konečně dostal k něčemu, co ho skutečně zaujalo. *Metr a půl od těla byly nalezeny chybějící ruce Petra2812, syna květinářky Adély2020... Na tělu Marie9540 byly nelezeny otisky Petra2812, není však jisté, zda vznikly před smrtí, nebo zda vrah druhé oběti ruce neodňal právě se záměrem použít je u třetího zločinu. Ruce Petra2812 byly zároveň od krve Marie9540. Podle teploty těla a pitvy se ovšem zdá, že Petr2812 zemřel o hodinu dříve než Marie9540.*

Potřel vrah ruce krví? Proč by něco takového dělal? K zamaskování činu určitě ne.

Ve složce pak našel i testy krve, kde ho zaujal pozitivní nález HIV. A to u obou obětí. Jako šílený vyběhl ze zasedačky. Na stanici však už byla tma. S překvapením zjistil, že je půl deváté večer. Nezbyvalo mu tak nic jiného, než Dimitrimu zavolat.

„Dimitri, pane?“

„Mimo práci klidně jen Dimitri. Co potřebuješ?“

„Našli lidi od nás tu ztracenou Petrovu přítelkyni? Tady ve složce nic není...“

„Nenašli, zdá se, že by to mohla být ta Marie, ale na stopro to zatím není.“

„Taky mě to právě napadlo... Díky, Dimitri.“

„Není za co, hezkou noc.“

„I tobě...“

Takže Marie... Vdaná matka a sotva sedmnáctiletý mladík. Víc než dvacet let rozdíl. Podvod a nemravnost. Je to něco, co ho fascinuje?

Zavolal do nemocnice a prosil o testy na HIV i pro Luďka, bylo ale pozdě, takže byl odmítnut a přinucen vydržet do zítřejšího dne. I výslech musel odložit na zítřejší den, pravidla nočního klidu byla proti němu. Proto se rozhodl vydat se pro dnešek domů.

Domovní dveře byly zavřené, musel na Lucii několikrát zaklepat, než mu k smrti bledá otevřela. Moc se spolu nebavili. Marek nechtěl Lucii znepokojovat další vraždou a Lucie měla příliš strach porušit ticho, které ji do určité míry uklidňovalo.

„Budeš u mě zas dnes večer, dokud neusnu?“ požádala ho, když se blížila jedenáctá.

A Marek přisvědčil, ačkoliv od doby, co se vrátil do bytu, neustále usínal.

Společně s oblečením dostal na stanici malého Glocka, model 36. Jako bývalý hlídač chodil na střelnici pravidelně minimálně jednou za čtvrt roku, takže nebylo třeba, aby skládal nové zkoušky. Glocka Lucii ukázal a ta se s bázlivou úlevou usmála: „Takže teď mě ochráníš?“

„Vždycky jsem tě chránil, jsi moje mladší ségra,“ přisedl k ní na postel a obejmul ji kolem ramen, pak se ale neudržel a rukou sjel až na její bok, kde ji začal lechtat. Dělal to už od doby, co byly malé děti. „A taky jsem jediný, kdo tě může zlobit!“ zasmál se.

„Marku!“ vykřikla ale Lucie a místo smíchu měla obličej stažený zlostí.

„Snad jen do doby, než si najdeš někoho jiného, kdo se o tebe postará, pak tě bude chránit on...“ nevzdával se Marek.

Ale Lucie byla vážná a Markovi pomalu začalo docházet, že by měl skutečně přestat.

„Děje se něco?“

„Vlastně se mi někdo už i líbí...“ vykoktala najednou Lucie a pak skočila pod peřinu a otočila se k Markovi zády.

„Takže líbí! To je přece super, že je moje mladší sestřička taky konečně jednou zamilovaná.“

„Díky, brácho,“ špitnula, aniž by se otočila.

„Hele Lucie, nechci to vytahovat takhle na večer, ale měla Karin nějaké spory? Víš o nějakém žárlivém ex nebo něco?“

Lucie chvíli mlčí a pak se nevěřícně zeptá: „Ty to nevíš?“

„Co?“

„Že střídala kluky...“

„Střídala?“

„Jo... Podváděla je navzájem, střídala je podle nálady nebo třeba počasí! Vztah pro ni nic neznamenal.“

„To bych do ní... Asi ani neřekl.“

„Nevšiml sis, že dělala oči i na tebe?“ otočila se k němu zmateně.

„Ne...“

„Taky jsem jí to zakázala...“

„Promiň, neměl jsem to vytahovat takhle na noc.“

„Dobrý, jen tu prosím buď, jo?“

„Budu.“

Marek si přisunul k posteli židli, posadil se a téměř v tu ránu zavřel oči.

Když oči znovu otevřel, bylo půl třetí ráno, byl celý rozlámaný a stále seděl na židli u spící Lucie. Jako polomrtvý se tak dopotácel do vedlejšího pokoje na gauč.

Druhý den ho Lucie vzbudila a on jen díky dvojité kávě zvládl dojít před devátou k bývalému bytu Marie, aby si promluvil s jejím manželem.

„Kde máte děti, Lud'ku?“

„Jsou ve škole...“

„Už to ví?“

Luděk propukl v pláč.

„Tuší to...“ vykoktal po chvíli. „Ptaly se... Ptaly se, kde je máma. Ona občas chodila po nocích do divadla, anebo... nebo do kina, občas tancovat, když byla nějaká veselka v jídelním sále. Ale až přijdou ze školy... Já nevím.“

„Můžete jít pak se mnou a na patře si promluvit s někým z lékařů, snad by vám dokázali pomoci z toho nejhoršího...“

„Vy to nechápete, já nepotřebuju lékaře, chci svojí ženu!“

„Já vím, Lud'ku...“

„Jste ženatý?“

„Ne...“

„Tak nemůžete nic vědět.“

„Zabili kamarádku mojí sestry. V bytě, kde bydlely obě.“

To Lud'ka konečně přinutilo se o Marka zajímat.

„Máte o sestru strach?“

„Velmi... Proto bych potřeboval vaši pomoc.“

„Ale jak já vám můžu pomoci?“

„Chtěl bych se zeptat na pár věcí ohledně vaší ženy...“

„Tak se ptejte... Pokusím se...“ dlouze se vysmrkal, „odpovědět, když budu vědět.“

„Tak mi povězte – nevšiml jste si, že vaše žena chodila na večerní zábavy poslední dobou častěji než jindy?“

„Poslední dobou byla opravdu z domu častěji než jindy, taky se začala poměrně fintit a dbát o sebe.“

„Nebylo vám to podezřelé?“

„Slušelo jí to! Měl jsem radost, že ještě nechce patřit do starýho železa a trochu se občas oblíkne a namaluje.“

„Nestýkala se s někým novým v poslední době?“

„To určitě ne, bavila se jen se sousedkama a ženskejma v práci.“

„A co vztah mezi vámi, jak vám to fungovalo?“

„Dobře, moc dobře, bych řekl...“

„Řekl byste? Fungovalo to takhle dobře po všech stranách manželského života?“

„Kam tím míříte?“

„No víte...“ nadechl se dlouze Marek, „Marii u nás testovali v laborce a mimo jiné byly provedeny i testy krve. Zjistili jsme, že vaše žena byla HIV pozitivní.“

„Moje Marie? Jste si jistý?“

„Ano, proto potřebuji vědět, jak to u vás po intimní stránce vypadalo, jinak vás budu muset požádat si zajít na testy.“

„No dovolte!? Jak vám tohle pomůže s případem? Do toho vám přece nic není!“ Luděk vstal, obličej měl celý rudý vzteky. „Vtrhnete sem po ránu a máte pocit, že si s váma budu chtít povídat, jaký to mezi náma bylo s Marií v posteli?“

„Omlouvám se,“ řekl v klidu Marek a došel ke dveřím, „nechtěl jsem vás tím rozrušit, nebo se vás jakkoliv dotknout.“

„Já nejsem rozrušený!“ zakřičel. „To jen vy jste pěkně neomalenej hulvát!“

Marek za sebou na chodbě uslyšel blížící se kroky, a tak se rozhodnul v zájmu zachování diskrétnosti ustoupit.

„Kdybyste si přece jen mohl udělat čas, stavte se buďto u nás, nebo u lékařů na testy... Jinak sem za váma budu muset někoho poslat.“

Jezero v zahradách Zářícího města, nedělní poledne

Zářijové slunce vrhalo stíny na mladé lidi v plaveckém úboru. Několik děvčat se opalovalo, jiné se jen líně procházela po březích jezera. Adam každé sudé poledne chodil cvičit do posilovny, jen v neděli navštěvoval bazén, za hezkého počasí jezero, a plaval do úplného

vyčerpání. Teprve když ruce téměř přestával cítit, byl se svým výkonem spokojený. Dneska ho ovšem při plavání rušila početnější skupina děvčat, která si sem zašla v polední pauze zaplavat, a splnit si tak nařízený minimální limit týdenního pohybu.

„Asi vám tu překážíme, vidíte?“ oslovila ho při krátkém odpočinku jedna z mladých žen a široce se při tom usmála.

Adam nebyl zvyklý svoje cvičení přerušovat, ale ta holka mu byla nápadně povědomá. Zastavil se, sundal si plavecké brýle a přišel blíž k dívce, která stála po kolena ve vodě.

„Jste pozorná, ale nic se neděje, jezero je přece všech.“

Dívka ve tvářích ihned pocítila oheň, když přišel blíž, připadala si najednou příliš odhalená, přestože plavecký úbor zakrýval většinu trupu až na záda.

„Jsem Lucie2302, a vy?“

„Krásné jméno... Víte, co znamená?“

„To netuším,“ usmála se na něj jako smyslů zbavená.

„Je to od latinského slova *lux* – světlo. Když vás vidím, nepochybuji, že vybrali to jméno dobře.“

„Chodíte sem často, Lucie?“

„Většinou každý víkend... Je to asi nejzábavnější... způsob, jak naplnit limity,“ vykoktala ze sebe.

„Opravdu? To mě překvapuje, že jsme se ještě nestřetli.“

„Vlastně jsem vás tu už viděla... Málokdo sem chodí tak vytrvale plavat.“

„Když o tom mluvíte a když dovolíte, dokončím svůj trénink.“

„Jistě, já...“ rozhlédla se Lucie po břehu po svých kolegyních, které tam už nestály.

„Jéžiši,“ zvolala a roztržitě doběhla na břeh pro svoje věci, „já už měla taky dávno běžet. Tak na shledanou.“

„Na viděnou.“

Policejní stanice, Markovo pracovní místo

Marek už sloužil čtrnáct dní a vyšetřování, ačkoliv se to veřejně nepřiznávalo, celé zamrzlo na jednom slepém bodě. U obou obětí byl sice zjištěn vir HIV, ale nebylo svědků, kteří by Petra s Marií viděli nebo o nich věděli. Veškerá Petrova historie v PC byla nastavena na automatické přemazání každé dvě hodiny, nebylo tak možné nic užitečnějšího dohledat. U Marie se několik zpráv hovořících o schůzkách našlo, ale odesílatel byl vždy anonymní.

Někteří Petrovi spolužáci potvrdili jeho náchylnost k zábavám a nezávazným vztahům. Po důkladném šetření tak byla nalezena klubovna omladiny v jednom z oficiálně nepoužívaných bytů. A zatčeno téměř třicet mladých, kteří do bytu docházeli. Všech třicet

dlouze zapíralo. Nakonec byli všichni testováni na přítomnost viru HIV, který vyšel pozitivně u téměř poloviny z nich. Třináct nakažených poté prošlo výsledkem na detektoru lži, kde se ale ukázalo, že o Marii9540 skutečně nikdo neslyšel. Nakonec bylo třináct mladých nadobro vykázáno z území Zářivého města. Praxe to byla zcela normální – abnormality se netolerovaly, a tak šly ven všechny nedonošené děti, lidé, u kterých se během vývoje zjistila nějaká vada, případně nevyléčitelně nemocní.

U manžela Marie, Lud'ka, vyšel HIV test negativně.

Po výsledku Petrovy matky, která si vzpomněla, že když se Petr vracel pozdě večer, voněl těžkým dámským parfémem, bylo za Lud'kem posláno ještě několik policejních strážníků, aby uskutečnili důkladnou prohlídku bytu. Byl nalezen napůl prázdný dámský parfém, který byl přinesen Petrově matce, která s rozpaky potvrdila, že vůně je sice silnější, ale jinak zcela totožná s tou, se kterou se Petr pokaždé vracel.

Od spojení Petra s Marií se již nic dalšího, co by vyšetřování posunulo, nenašlo. Policejní oddělení spoléhalo na systém, avšak žádná pozitivní novinka shora nepřišla. Byl pouze nařízen přísný zákaz vycházení po desáté večer a hlídky dronů byly posíleny policisty, takže Marek trpěl spánkovou deprivací nadále a nemilosrdně. Přispívala k tomu i Lucie, se kterou ve dny, kdy neměl noční, zůstával vzhůru.

Další vražda se ovšem nestala ani na chodbě, ani v noci v době hlídek. Mrtvou Zuzanu1515 našly kolegyně před začátkem směny ve výdejní části kuchyně. Zuzana byla obtlouštější žena. Do kuchyně chodila jako jedna z prvních, nejčastěji proto, aby si mohla sníst, co ji chutná. Mnohdy i za situace, kdy kvůli tomu pro ostatní obyvatele Zářivého města nic, kromě nutriční kaše, nezbylo. Byla schopná sníst celé kolo dortu na posezení, zapít to smetanou nebo šlehačkou, a ještě ukusovat z masa připraveného na oběd.

Její nejlepší kamarádky byly v rámci bezpečnosti odvedeny do policejní kanceláře, kde byl Marek pověřen ženy vyslýchat.

„Scházely jste se se Zuzanou1515 každé ráno dříve?“

„Nikdy jsme se nedomlouvaly.“

„Docela často jsme se ale potkaly, protože jsme všechny měly rády jídlo a rády jsme měly na jeho přípravu klid. Ale Zuzana se styděla za svoji lásku, navíc to občas fakt přeháněla...“

„Co myslíte tím... přeháněla?“

„No pamatujete si, jak jsme minulý měsíc měli mít kuře s rýží?“

„No?“

„A byla jen mastná rýže...“

„Ano?“

„Ona prostě většinu masa nakousala, milovala kůži z kuřete...“

„Nebo tenkrát,“ vzpomněla si druhá žena, „když nutriční kaše byla jen tuhá hmota. Naše Zuzana vypila smetanu, takže jsme ji neměly čím rozředit.“

Marek tomu nemohl uvěřit. Jak jedna osoba mohla sníst a vypít tolik?

„Kdo o tom věděl, kromě vás tří? Nemyslím o těch kuřatech a smetaně, ale o tom, že takhle ujídala.“

„To nevím... Asi nikdo.“

„Já to kdysi říkala sousedce Pětě, ale ta ji přece nemohla zabít.“

„Sousedce Pětě? Myslíte Petru6222?“

„Ano.“

„Té už je přes osmdesát.“

„Však vám taky říkám, že ta to nemohla udělat. Občas jí musím chodit pomáhat i s úklidem, sotva se ohne a...“

„A vy jste to nikdy nikomu neřekla?“ obrátil se Marek na druhou ženu.

„Já? No dovoďte? Vlastně...“ odmlčela se na chvíli žena, jako by nevěděla, jestli to může říct, „Možná kdysi manželovi, budiž mu země lehká, chudákovi mýmu.“

„Váš manžel zemřel...?“

„Ano, před pěti, ne vlastně už šesti lety. Trpěl na vysokéj tlak, no, a navíc to byl hroznej nervák. Často se rozčiloval a jednou mi volali do práce, že mu praskla cévka. Žil pak ještě asi tři měsíce, než odešel, ale ty tři měsíce, to nebyl ani pořádněj život. Musela jsem mu...“

„Madam, to mě moc mrzí, muselo to být pro vás hrozně, ale víc podrobností netřeba. Děkuji za upřímnost.“

„Ale to nemusíte děkovat, pane policista. A ani mrzet vás to nemusí, přece jenom už je to pár let.“

„Můžu se vás přeci jen ještě zeptat, kde se to vašemu manželovi stalo?“

„No v práci.“

„V práci? Jaké bylo jeho zaměstnání?“

„Můj manžel... no byl to řezník.“

Adamův byt, večer

Tenhle večer byl pro Adama důležitý. Kolem osmé bylo zahájení výstavy v Zájemce a on si byl téměř jist, že na té akci Lucii potká. Dnešní obraz jenom rychle načrtnul. Jednalo se o obézního člověka sedícího u jídla. Jen místo jídla se na talíři krčili vystrašení a křičící lidé.

Adam si oblékl tmavou košili i kalhoty a na akci se objevil až po jejím zahájení. Nechtěl vzbuzovat kolem sebe pozornost, pouze se dostat do blízkosti Lucie.

„Dneska vám to náramně sluší,“ zašeptal ji zezadu do ucha, když ji mezi lidmi našel.

„Děkuji,“ vyhrkla trochu vyděšeně a rázem se otočila.

„To jste vy? Promiňte to podivení, trochu jste mě vyděsil. Copak tu děláte?“

„Jsem tu náhodou. Dneska je krásná noc, teplo, čisté nebe... Vyšel jsem tak na střechu, uviděl tuhle akci a zašel jsem se podívat. Pak jsem potkal vás.“

„To je mi náhoda,“ tentokrát Lucie o krok ustoupila, styděla se být u něj příliš blízko, zřejmě proto, že ji tak přitahoval.

„Máme na sebe štěstí. Která práce je vaše?“ usmál se na ni. V mysli byl ale nanejvýš znechucen. Všechny obrazy tu byly téměř totožné – hrály v nich veselé barvy, mladí, zdraví a pracovití lidé zobrazení v kolektivu.

„Jak jste poznal, že tu mám obrazy?“

„Máte na sobě jmenovku, Lucie.“

„Jistě, jsem hloupá... Ty portréty uprostřed.“

Adam prošel mezi lidmi, a to, co uviděl, ho mile potěšilo. Její obrazy sice byly namalovány v kolektivistickém duchu, ale něco v nich bylo i přesto jiné. Vybral správně.

„Malujete portréty?“

„Ano.“

„To je výborné, já také občas maluji... portréty.“

„Skutečně? A kde? Nikdy jsem vás tu s námi neviděla.“

„Co kdybychom se zítra po obědě sešli venku a já bych vám o nich povyprávěl?“

Lucie chvíli váhala.

„Tak... Tak dobře.“

„Viděla jste ty hvězdy venku?“ změnil náhle téma.

„Jsou dneska dobře vidět?“

„Přímo září.“

„Budu muset o svých obrazech něco říct, pomáhá to mladým pochopit smysl kolektivistické malby, ale později bych se na ně šla podívat,“ navrhla přiškrceně stydlivým hlasem.

„Počkám na vás.“

Pak se jí ztratil v davu a vyšel ven. Podíval se na hodinky ukazující pět minut po deváté. Byl si jist, že nemá víc než patnáct minut na čistou práci.

Dolů do domu nejel výtahem, ale šel po schodech do dvanáctého patra a proplížil se téměř až spirálovitou chodbou k pracovně nejvyšší rady. Otevřel bez nejmenších potíží, ani kancelář nejvyšší rady nebyla nijak chráněná nebo zamčená, naopak – všechny místnosti i byty v domě měly tytéž dřevěné dveře s tímž špatným zámekem. Zavřel se a přiklekl ke dveřím. Svůj klíč měl natřený červenou barvou. Opatrně jej vsunul do zámku a lehce s ním otočil. Zámek držel, ale po vytažení se na klíči objevila dvě světlejší místa. Vyndal malý kapesní pilník a klíč zbrousil. Celou záležitost několikrát opakoval, dokud se mu nepodařilo dveře hladce zamknout i odemknout. Pak zkontroloval čas, otevřel a rychlejším krokem zamířil ke schodům. Těsně po čtvrt na deset už čekal na schodech do Zájemky na Lucii. Přesně jak předvídal, Lucie vyšla v devět dvacet a byla celá rozechvělá.

„Nedíval jste se, když jsem mluvila, že ne?“ pronesla k němu rozechvěle, ale žertem.

„A co mi uděláte, pokud ano?“

„Asi budu muset říct bratrovi, je policista.“

„To bych si tedy měl před vámi dát pozor, slečno Lucie,“ usmál se na ni zblízka a Lucii se z toho zamotal svět.

„To... To byste asi měl.“

„Tak co říkáte, není ta obloha krásná?“ pronesl, ale na odpověď nečekal. „Pojďte, něco vám ukážu,“ uchopil ji něžně za obě ramena a dovedl ji až do středu tenisového kurtu, který byl hned vedle Zájemky. „Odsud jsou vidět nejlépe.“

„Páni!“ vyjekla Lucie s hlavou stočenou k obloze a v tváři celá rudá.

„Představte si, jak by byly krásné mimo Zářící město, Lucie,“ nadhodil mimoděk Adam a ona se na něj zmateně podívala. Měla pocit, že mu správně nerozuměla.

„Mohu se zítřejší schůzkou počítat?“ změnil znovu téma.

„Ano, jistě, jen... Kde venku?“

„Co u jezera?“

„Dobře. Budu tam.“

„Vrátíte se do Zájemky, nebo vás smím doprovodit domů, Lucie? Už je přeci jenom docela pozdě a já bych nerad, aby se vám něco stalo.“

Lucie měla skutečně v plánu vrátit se zpátky a v oslavách pokračovat, dokud ji Marek nevyzvedne, ale Adamova věta jí připomněla událost, která se stala Karin a ještě několika dalším nešťastníkům, a tak ji úplně přešla chuť.

„Byla bych vám vděčná za doprovod...“

Doma našla Marka spát v pracovní uniformě na pohovce. Tušila, že toho má její bratr hodně, takže se rozhodla ho kvůli svému návratu nebudit. Začala se převlékat, ale byla zasněná a všechno ji padalo z rukou, takže se Marek přeci jen probрал.

„Už jsi zpátky?“ zamžoural na ni ospale, „Promiň, chtěl jsem přijít, ale... Asi jsem usnul. Je toho na mě nějak moc.“

„Nic se neděje, Marku. Je to náročný v novou práci?“

„Ani ne tak náročný, spíš nikdo nic moc nedělá... Všichni spoléhají na systém.“

„Protože nás vždycky ochrání, ne?“

„Snad...“

„Snad? Copak pořád nemáte žádnou stopu?“

„Správně bych o tom s tebou neměl mluvit, Luci, ale ne, zatím toho moc nemáme.“

„No sakra...“ klesla Lucie na sedačku vedle Marka.

„Ale neměj strach, tobě se nic nestane, dám na tebe pozor. Což mi připomíná, proč jsi mi nezavolala? Šla jsi domů sama? Měl jsem tě vyzvednout!“

„Nešla jsem sama, šla jsem... s přítelem.“

„Přítel? To je ten, co se ti líbí?“

„Možná...“ zčervenala Lucie okamžitě.

„Jo tak přítel! A dozvím se ještě něco víc?“

„Zatím to není nijak vážný, Marku!“

Kancelář nejvyšší rady, dopoledne

Kolem desáté hodiny byl v kanceláři nejvyšší rady čas na svačinu. Do kanceláře přišla sekretářka s jídelním vozíkem napěchovaným mísami a talíři s čerstvým pečivem, sýry, šunkou, ovocem a čerstvě odšťávenou pomerančovou šťávou. Zapnula rovněž kávovar, který byl v místnosti po celou dobu, ale nikdo si z něj mimo svačinovou pauzu kávu stejně nikdy neudělal. Za celou šestihodinovou směnu, kterou rada měla, odešlo jen několik z nich na toaletu, většinou se ale nestávalo, že by se někdo zvedl ze židle dřív, než skončila jeho pracovní doba. Každá ze židlí v zasedačce měla několik masážních režimů a každý z představitelů vysoké úřední moci nechával masáž zapnutou po celou dobu směny.

Sekretářka všechny pány obsloužila, a když byl každý spokojený, zase odešla. Špinavé nádoby se chodívalo odvázet o hodinu později. Do té doby mívali pánové pauzu pro revitalizování veškerých svých kognitivních funkcí. Většina z nich tu po jídle prostě usnula a zbylí se zabavili sledováním filmu.

Když o hodinu později přišla sekretářka, nesla v náruči stoh papírů obsahující požadavky a prosby od lidí v Zářicím městě. Položila jej na skříň vedle stohu z minulého

týdne, kterého se nikdo ani nedotkl. Ten pak vložila do skartovačky, kterou zapnula a nechala pracovat. Pytel se skartovanými papíry z předminulého týdne vzala, aby jej vyhodila.

Když odcházela, většina pánů spala, ale protože se nejednalo o žádnou zvláštnost a pánové si nepřáli být buzeni, opustila sekretářka kancelář tak, jak byla zvyklá.

Půl hodinu nato se dveře znovu otevřely. Byl už skoro čas oběda, přesto většina pánů stále ještě spala. Tentokrát v nich ale stál urostlý mladý muž. Nikdo z rady mu nevěnoval pozornost. Teprve když Adam zamkl a klíč v zámku s nářkem provedl svůj úkol, se ti, kteří byli vzhůru, líně otočili. Adam pustil na zem plátěný vak, prst levé ruky měl na ústech na znamení ticha a v druhé ruce mu místo vaku zbyl jen velký řeznický nůž. Jako přízrak se dostal k prvnímu z pánů, kterému zabodl nůž do ohryzku. Jeho soused se rozhekal jako postřelený divočák a spadl z křesla. Adam jej chytl za nohu, přitáhl k sobě a dvakrát ho bodl do břicha. Ostatní se jeho nářkem konečně vzbudili.

Někteří se teprve zmateně zvedali, jiní se kolíbatým krokem tlustých lidí pouštěli ke dveřím. Na neštěstí bylo patro v obědové době prázdné. Každé patro, až na jídelnu, bylo v obědové pauze na minimálně hodinu a půl prázdné. Vařit si bylo dovoleno pouze o víkendu, a to pouze oběd. Ostatní jídla se jedla výhradně v jídelně, a tak nikdo z domu jídelní čas nikdy nevynechával.

Když Adam se všemi skončil, měl rukáv košile potřáskaný od jednoho zvlášť vzpurného muže a obličej postříkaný teď už zasychající krví. V místnosti byl rázem klid, a tak Adam s převlečením a očištěním nespěchal.

U jezera, polední pauza

Lucie byla na smluveném místě dřív, seděla na lavičce a byla zasněná. V duchu si přehrávala možné rozhovory, které s Adamem povedou, a snažila se najít správné otázky, které by mu mohla klást. Když se ale před ní skutečně objevil, celá se rozklepala a z jejích plánů zbyla jen nervozita a láskyplný pohled.

„Chtěla jsi vědět, co a kde maluju, je to tak?“

„Ano, ráda bych to věděla.“

„Pověz mi, když maluješ portréty, co do nich dáváš?“

„Většinou svoji náladu...“

„A?“

„A pocit?“

„Já když maluju, vnímám to jako poselství.“

Než stačila Lucie cokoliv říct, Adam si k ní přisedl a ztišil svůj hlas.

„Přemýšlela jsi, Lucie, někdy o tom, co se tu děje? Přemýšlela jsi o světě, ve kterém žiješ?“ chrлил slova šeptem s takovým zápalem, že mu Lucie sotva rozuměla.

„Jak to myslíte?“

„Tohle místo. Učí nás, jak nevnímat čas, jak nevnímat důležitost a úděl lidského života, jsme tu zavření v relativním bezpečí, které je ale jenom výmysl shora. Skutečné bezpečí v bezduchem světě neexistuje.“

Lucii se rozšířily oči zděšením... Najednou jí park připadal temný a neznámý a voda v jezeře příliš zakalená. Na holých lýtkách ji naskočila husina a ona se vedle Adama rozklepala. „Co... Co mi to tu říkáte?“

Adam si sundal svetr a přetáhl jej Lucii přes hlavu. „Neměj strach, teď pojd', ukážu ti ty obrazy,“ vstal a něžně ji chytl za ruku.

Lucie se nebránila. Jako smyslů zbavená se nechávala vést. Vnímala jen vůni Adamova svetrů. Přišla jí překrásná. A to, jak rozhodně a rychle kráčel... Až teď si uvědomila, že i postoj a styl chůze měl jiný než většina lidí, které tu znala. Většinou tu nikdo nepospíchal, neustále se s někým bavil o tom samém až k zbláznění. Lidé tu chodívali spíš jako dav než jako člověk.

Přišli do menšího bytu, kde ji Adam posadil na židli naproti malířskému stojanu. Bylo tu rozmístěno několik menších lahviček s temně rudou barvou. Adam odněkud zpoza skříně vytáhl balík malířských pláten. Rozbalil je a podal je Lucii, která je musela vzít do obou rukou, protože jí končetiny vůbec neposlouchaly. Celé tělo ji neposlouchalo. Zem se pod ní houpala a při pohledu na obrazy se jí dělaly mžitky před očima.

Co jí to jenom připomínalo? Ta barva ve sklenicích, barva, kterou jsou obrazy namalovány.

Je to krev? Napadne ji. Copak ty obrazy... jsou skutečně malovány krví?

Zároveň si uvědomila, že nikdy nic tak úžasného neviděla. Hektické tahy štětce, jež zobrazují motivy, o kterých by se jí nezdálo ani v těch nejinspirativnějších snech. Najednou nepochybovala, že je na Adamovi něco jiného... Skutečně jiného.

Ale dostala strach. Co tady vlastně dělá? Ona.

Co po ní chce? Rozehvěla se víc než předtím.

S námahou mu obrazy vrátila.

„Je to krásné,“ zašeptala a malými kroky šla blíž ke dveřím z bytu.

„Ale něco se ti nezdá, nemám pravdu?“

Jeho chladně modré oči přímo zářily. Ta zář se do ní vpíjela a ona si připadala víc nahá, než když spolu mluvili poprvé a ona byla v plaveckém úboru.

„Já...“ snažila se ze sebe dostat Lucie, ale v ústech měla sucho a jazyk svázaný strachem.

„Poznala jsi, že je to krev, vid’?“

Ted' se Lucii už skutečně udělalo špatně, ale ještě předtím, než stačila upadnout, ji Adamovy rozpálené ruce zachytily. Celé jeho tělo hořelo neznámou vášní a ona v jeho teplé náruči okamžitě procitla. Přesto ji ale vzal do vedlejšího pokoje a položil ji na úhledně ustlanou postel.

„Ublížíte mi?“ vyšlo ji přidušeně z hrdla. Horké tělo se nad ní naklonilo.

„Nikdy. Jsi jedinečná. Tak čistá... A já tě potřebuju, Lucie.“

Lucii se z jeho slov znovu zatočila hlava. Ale uvěřila mu.

On by jí neublížil. Byl jiný.

Vždyť to věděla od začátku.

„Jsi světlem k lepší budoucnosti, Lucie, společně dokážeme zázraky,“ řekl a ona si po tolika vyděšených dnech najednou připadala klidná.

Sedmé patro

Marek s Dimitrijem obcházeli obchody kolem řeznictví a snažili se od lidí vyzvědět něco o zesnulém manželu kuchařky, Zbyňkovi8303. Servírka v restauraci naproti byla ovšem příliš mladá, aby si něco pamatovala, a osmaosmdesátiletý prodavač obuvi, se kterým se chvíli bavili, byl rád, že si ještě pamatoval své vlastní jméno.

„Tak co navrhuje?“ zeptal se Marek Dimitrije, když už mu docházely všechny kloudné nápady.

„Šel bych se zeptat rovnou do toho řeznictví. Pokud o tom někdo něco ví, bude to pravděpodobně tam.“

„Dobrý den vespolek,“ pozdravil Dimitrij v řeznictví a hned u dveří vytáhl svůj odznak. Několik zaměstnanců to zarazilo.

„Nebojte, nejdem kvůli hygieně nebo tak... Chceme se vás tady s kolegou,“ kývl na Marka, „zeptat jen na pár věcí ohledně dob minulých.“

„Kdo z vás je tu nejdéle?“ zeptal se zvýšeným hlasem Marek.

„Asi já,“ ozvalo se po chvíli odněkud zezadu.

„Kdo já?“

„Erich2001, ale nejdýl je tu náš mistr Adam1212.“

„A ten tu dnes není, Erichu?“

„Byl tu ráno a přijde na zavíračku, občas to tak dělá...“

„To vás tu nechá dělat věci samotný?“

„Ale ne pane, občas je i tady, ale má na starost i spoustu jiných věcí než... než přímý prodej.“

„A vy jste tu jak dlouho?“

„Šest let.“

„No výborně! To možná nebude ani třeba vašeho mistra otravovat. Pamatujete si na staršího muže, který tu před těmi šesti lety pracoval? Zbyněk8303 se jmenoval.“

„Zbyněk8303? Snad myslíte Zbyhněva, teda... On se tak nejmenoval, to my mu tak jenom říkali mezi sebou.“

„Kolik vám v té době bylo?“

„Byl jsem tu nový, těsně po škole, takže nějakých devatenáct? Byli jsme tu tenkrát jen v pěti – já, náš Adam, Marina a Ondra. Zbyněk byl mistrem, dokud to s ním nesešlo.“

„Byl jste ten den v práci?“

„Byl, ale byl jsem vzadu, tak jako dneska. A víte, Zbyněk se vždycky do všeho hrozně pletl. Tenkrát se s mistrem Adamem pohádali ohledně kvality masa, a ačkoliv se Ondřej Zbyňka zastával, všichni jsme věděli, že pustit to maso na pult je hazard se zdravím. Ale Zbyněk dodržoval a věřil v kolektivní pravidla, říkal, že masu ještě nic nemá být, takže půjde na pult. To dělal vždycky a nebylo by to tak ani poprvý, kdy by někdo z domu skončil u doktora s otravou. Stejně... Rozčílil se. A za několik málo minut po hádce jsem slyšel ránu a pak ho odvezli.“

„Děkuju, nebudu vás už zdržovat... Vyřídíte mistrovi, aby se stavil za námi na stanici, až bude mít čas, ano? Nebo máte k němu ještě něco, Dimitri?“

„Ne, jen ho nech pracovat.“

Adamův byt

V noci Adam maloval dlouho a klidně. Lucie u něj zůstala. Ležela na posteli krásná a nevinná a stejně jako Adam naprosto klidná.

To, co pod jeho rukama vznikalo, bylo jedno z jeho zatím nejlepších děl. Zničil lenost, zahálku a symbol téhle skrývané tyranie. Na obrazu byly jen zavřené oči. Jednotlivé řasy kreslil Adam pomalu a precizně. Každá z nich měla trochu jiný odstín, každá obsahovala směs jiné krve.

A svět se konečně obracel k lepšímu.

Policejní stanice, Dimitrijova kancelář

„Dimitri!“ křičel Marek ve dveřích, sotva je otevřel.

„Co se děje, Marku?“

„Jde o Lucii... Není doma. Nebyla celou noc doma!“

Dimitri vstal: „A proč mi to hlásíš až teď, sakra? Víš, kde byla naposled?“

„Já... Včera jsem usnul. Myslel jsem, že je ještě v práci. Jsem zatracenej kretén!

Musíme to dát vědět veřejnosti, Dimitri. Musí mi pomoci ji najít!“

„Marku, uklidni se!“

„Ale Dimitri...“

„Říkám ti uklidni se! To je rozkaz, sakra!“

Marek klesl do křesla naproti Dimitrimu.

„Ona je všechno, co tu mám.“

„Máš nás. Třeba jen někde zůstala přes noc, nesmíš tak vyšilovat.“

„Víš přece, že to dál nemůžeme tutlat... A nemluvíme teď jen o Lucii... Veřejnost musí vědět, co se děje a že skutečná bezpečnost není zaručena téměř nikdy!“

„Nikdy? Tady jsi v Zářicím městě! Vždycky tu bude bezpečno, Marku.“

„To vykládejte těm mrtvejm.“

„Co po mně chceš? Vyvolat zbytečnou paniku? Chaos? Copak tě nenapadlo, že tomu zmrdovi právě o tohle jde?“

„Copak ti na Lucii nezáleží?“

S poslední Markovou větou se posadil i Dimitri. Ztěžka oddychoval: „Jistě, že mi na ní záleží... Ale mám chránit zájmy kolektivu, až potom jednotlivce. Vždyť to víš.“

„Seru na kolektivní zájmy, nemůžu tu sedět a čekat, zatímco ten hajzl zabíjí moji sestru!“

Dveře do kanceláře se znovu rozletěly, tentokrát v nich ale stál menší hubený policista, v obličejí celý rudý a s košilí zapnutou šejdrem.

„Dimitri! Dimitri, průser!“ vydechl vyčerpaně.

„Co je to s váma, lidi,“ rozkřikl se Dimitri. „Copak vám všem už vážně přeskočilo?“

„Někdo zabil nejvyšší radu...“ odpověděl mladík a opřel se o stůl, aby se mohl vydýchat.

„Do prdele,“ zanádal Dimitri. Otřel si studený pot z čela, stoupl si, ale zakymácel se, a tak se znovu posadil.

„Dobře, Marku,“ zachraptil, „vyhlas to. Hned.“

Toho dopoledne lidé opustili práci dřív. Všichni si vůbec poprvé zamknuli byty. Když se snažil Marek doklepat na svoje bývalé kolegy, aby mu pomohli s hledáním Lucie, odpovědí mu bylo jen nahlas puštěné rádio, výstražné výkřiky, případně ticho... Jen jeden

z nich mu nakonec otevřel. Byl to Radek. Zůstal v nich stát jako skála chránící byt vlastní hmotou. Díval se na Marka, jako by ho neviděl. Mlčky proti sobě stáli dobrou minutu. Pak mu vysvětlil, že ho má sice rád, ale že má doma ženu a děti, a nemůže riskovat.

Ve vyprázdněných chodbách tak nakonec kroužila jen polovina policejního oddělení, ti méně stateční se šli zamknout do bezpečí svých bytů.

K večeru, když byli všichni policisté unavení a hladoví, zjistili, že nejenže jídlo nikdo nepřivezl do kuchyně, ale že ho nikdo ani neuvařil. Kolem půlnoci tedy poslal Dimitrij Marka s balíčkem krekrů domů, aby se na to vyspal. V bytě Marek ke svému překvapení objevil zpřeházené věci a odnesené oblečení Lucie.

Nechal krekrů doma a rozběhl se zpět na policejní stanici.

Ta byla ale prázdná. Všichni to vzdali. A to ticho a prázdno kolem začalo být pro Marka nesnesitelné. Stačilo pár dní, aby se život obrátil naruby a on to nechápal. Měl strach o Lucii. Bylo to vůbec poprvé, co byl skutečně sám – v celém domě. Oči měl unavené a plné slz, takže před sebe sotva viděl. Přesto šel do kartotéky a vytáhl karty všech obětí a procházel složku po složce. Zjistil, že o vraždě nejvyšší rady ještě nikdo pořádně nic nenapsal.

Jestlipak je už odnesli, napadlo ho, ale to už běžel k výtahu a horlivě klikal na dvanácté patro.

Adamův byt

Adam i Lucie u sebe leželi. Ona poslouchala jeho tlukoucí srdce a on vyprávěl. Vyprávěl o stvoření, o hříchu a popisoval život předtím, než je zavřeli a zničili jejich přirozenost.

„Když jsem si šla pro věci, něco bylo jinak,“ potvrdila Lucie jeho slova.

„Mají strach?“

„Mají...“

„Konečně. Vyprávěj mi,“ vybídl ji Adam, který celý den připravoval svůj poslední plán předtím, než s Lucií a svými zaměstnanci opustí zdi domu a areál Zářícího města.

„Všude bylo ticho, jídelna nejela, všichni byli pryč.“

„Schovaní?“

„Asi ano...“

Adam ji hřbetem ruky pohladil po vlasech.

„Chceš mi dnes večer pomoci?“

„Já?“

„Jsi k tomu perfektní.“

„Kolika lidem ublížíš?“

„Tolika, kolik bude třeba.“

„A co můj bratr?“

„Ten musí najít vlastní cestu.“

Lucii se rozbušilo srdce. Její bratr byl přece dobrý člověk. Byl trochu zblbnutý kolektivními protokoly a zájmy, ale jinak na ni vždycky myslel... Měla o něj strach, stejně tak jako měla strach nebýt s Adamem.

Kancelář nejvyšší rady

Marek přešel policejní pásky a pak se zarazil před pootevřenými dveřmi. Bylo to poprvé, co měl být sám u mrtvého, u několika mrtvých. Zhluboka se nadechl, pak rukou nataženou před sebou rychle otevřel dveře. Před ním se objevila až filmově hororová scéna plná mužských komparzistů. Shlukoval se tu železitý pach krve a moči, který Marek cítil i přesto, že si přes nos držel rukáv uniformy. Snažil se nemyslet na to, s kolika tu je mrtvými... Sám. Ale skutečnost byla příliš děsivá, než aby ji dokázal zcela vytěsnit.

Ticho v místnosti zničehonic protнула siréna a Marek leknutím div nespádl na jednoho z mužů. Žaludek se mu stáhl. Copak tahle situace může být ještě horší? Doběhl k výtahům, ale byly při evakuaci zablokované. Dolů proto běžel po schodišti.

Netrvalo to dlouho a na schodiště vybíhali i další lidé. S taškami i bez. Všichni zsinálí a vyděšení. Strkali do sebe a křičeli. Na jednotlivých patrech se mezi lidmi tlačily drony a vybízely k zachování klidu, marně.

Dav ho táhl dolů, když se mu pod nohama něco pohnulo. Sehnul se a uviděl malého chlapce. Byl celý od krve, běžící lidské nohy o něj zakopávaly a tlačily jej dolů, on se ale už nebránil. Brečel, ale neměl sílu křičet. Marek se pro něj sehnul a málem byl smeten společně s ním. „Policie!“ zakřičel. „Jsem policista, slyšíte? Okamžitě se zastavte!“ Dav byl ale hluchý i na jeho křik a Marek byl unášen společně s krvácejícím chlapcem v náručí.

Zahrada

Adam držel Lucii za ruku, usmíval se a byl celý rozpalený nadšením. Na tohle čekal tak dlouho! Společně s nimi stáli před domem Adamovi zaměstnanci. Měli sbalené věci a tváře měly klidné, všichni Adamovi bezmezně věřili. Jen Lucie byla neklidná – s vlhkýma očima pozorovala plameny plazící se po rámech dveří a oknech a neustále čekala, kdy z domu vyběhne i její bratr. Několik lidí to už stihlo, ale nikoho nenapadlo ostatním pomoci, všichni byli příliš v šoku a hamižně si bránili svůj poslední majetek v odlehlých částech zahrady. Nikoho ani nenapadlo přispěchat hasit či pomáhat zraněným.

„Je čas,“ vybídl ji Adam.

Prosebně se na něj podívala a pohledem znovu sklouzla zpět na hořící dům.

„Co jsem ti říkal?“

„Zachrání se, je-li toho hoden.“

„Ano, teď je čas.“

Lucie přikývla, ale šla ztuhle a vyděšeně, opouštěla všechno, co doteď znala a rozrůstající plameny ji pálily do zad jako zlé znamení.

První patro

Schodiště se naplnilo černým kouřem. Dav panikařil a Marek jen stěží dokázal udržet raněného chlapce. Po chvíli se konečně dostal na chodbu, na které bylo trochu prázdněji, všechny dveře byly otevřené, byty prázdné, jen drony tu bez přestání vybízely k zachování klidu. Do jednoho z bytů s chlapcem vešel. Položil ho na pohovku a až teď uviděl, že je na tom chlapec hůř, než si myslel. Měl zřejmě zlomené obě nohy a několik žeber. Malý hrudní koš byl celý pomačkaný a fialový. Chlapec sotva dýchal a Markovi z toho bylo na nic. V oknu se pomalu začínaly objevovat tančící plameny. Podíval se přes ně ven a uviděl, že se už několika lidem podařilo se zachránit, ale nikdo nic nedělal. Všichni se jen zbaběle krčili, všichni zapomněli, že mohou něco udělat. Že vše nevyřeší systém.

Chlapec za ním zakašlal, a tak se Marek vrátil. Jeho tvář byla plná krvavých slin. Markovi se z toho udělalo zle, ale hořkost v ústech spolkl.

Věděl, že mu už nepomůže, přesto se chlapce pokoušel utěšit. Chvíli na to uslyšel někde ve vedlejším bytě zvuk tříštícího se skla. To ho probralo, aby jednal.

Musí ven – oba. Nadechl se a otevřel okno, do místnosti se téměř okamžitě začal valit kouř. Dolů to bylo kolem deseti metrů, ale pod oknem rostly keře, a tak Marek společně s chlapcem v náručí skočil.

Dopadli tvrdě.

Cítil, jak se mu větvičky zaryly vzadu do těla a do rukou. Plameny ho pálily do obličeje. Cítil se strašlivě vyčerpaný, ale přesto se zvedl a klopýtal pryč. Měl potrhanou a na několika místech ošklivě propíchnutou kůži na noze. Když se dostal trochu dál od domu, všiml si, že chlapec v jeho náručí už nedýchá. Položil ho na zem a zkusil pulz.

Nic ale nenahmatal.

„Tohle je vaše vina,“ zařval zoufale do okolí, ale lidé neposlouchali, nikdo si jej nevšímal.

Rozběhl se, jak jen mu noha dovolila, zpět k domu. Cáry, které mu zbyly z uniformy, si obmotal ruce i obličej a celý skočil do kašny před hlavním vchodem. Pak doběhl k hlavním dveřím, kolem kterých se plazily plameny a tvořily dojem pekelné brány. Snažil se je prokopnout, ale na poraněné noze nedokázal téměř vůbec udržet balanc.

„Kurva, tak mi pomozte,“ zařval na bezduché kolem.

Nikdo ale nevnímal.

Celé tělo jej bolelo a dveře se ne a ne hnout. Rozběhl se tedy do zahradnické budovy ve snaze najít sekeru, nebo velké kladivo, kterým by dveře prorazil, cestou si však všiml lidí u brány ven ze Zářícího města.

Zarazil se.

Je to ona?

Lucie...

Brána zářícího města

Lucie se už téměř uklidnila, ale oči stále obracela zpět k hořící budově. Její bratr věděl, co má dělat. Služba v ochrance, pak policie, musí vědět, co dělat. Zachrání se. Věděla to.

Když už vycházeli skoro ven ze Zářícího města, zahlédla postavu v policejní uniformě. Měla zakrytou tvář a obvázané ruce, ale díky štíhlé postavě si byla téměř jistá, že jde o jejího bratra. „Marku!“ vykřikla a Adam ji rázem zpražil pohledem.

„Říkal jsi, že je-li toho hoden, může se zachránit!“

„Ano, ale s námi nemůže.“

„Chci se s ním rozloučit.“

„Na to nemáme čas, Lucie!“

To už k nim kulhavá Markova postava běžela.

„Lucie? Jsi to ty?“ křičel Marek a zastavil se od nich několik metrů. Jeho prvotní nadšení, že je Lucie v pořádku, rázem opadlo. „Co se to tu děje?“ vyslovil sám pro sebe, když s překvapením poznal Ericha z řeznictví.

„Erichu?“ zavolal na něj.

Ten se na Marka ale jen lhostejně podíval a pak prošel branou ven.

„Co se to tu děje, lidi?“ zakřičel Marek tentokrát. „Lucie, co se to tu děje? A kdo to sakra je?“

Vysoký modrooký muž mu vyšel naproti. „Myslím, že už mě znáš,“ usmíval se sebejistě. Marek pohledem pátral po jmenovce na Adamově oblečení, ale žádnou nenašel, místo toho poznal zbylé zaměstnance řeznictví.

„Ty jsi mistr? Jsi Adam?“

„No vidíš, že ti to pálí.“

„Cos jí udělal, ty hajzle, koukej ji pustit!“

Marek vytáhl Glocka z pouzdra u opasku a namířil ho střídavě na Adama a na jeho zaměstnance.

„Nic jí nedělám, je vyvolená.“

„Co je to za kecy?“

„Marku, nech to být, takhle to bude lepší,“ zakřičela Lucie a Marek udělal pár zmatených kroků směrem k nim. „Co? Cože? Lucie, co to říkáš? Jak to myslíš?“

„Tak pozor, chlapče,“ pozvedl menší revolver tentokrát Adam, aby Marka upozornil, že u nich není vítán. „Ona je vyvolená a jde s námi, ať už se ti to líbí, nebo ne,“ vysvětlil a kývnul na jednoho ze svých zaměstnanců, aby Lucii odvedl.

Když to Marek uviděl rozeběhl se k nim, ale byla to Lucie, kdo jej ihned okřikl. „Marku, nech toho!“

„Měl bys ji poslechnout, Marku,“ pokračoval Adam, ale to už Markovi došla trpělivost.

Ozval se výstřel a muž, který Lucii držel, ji leknutím pustil. Rozeběhla se nejprve k Adamovi a objala ho, pak se ale odstrčila a chtěla běžet za Markem.

Znovu se ozval výstřel.

A hned nato i dva další.

Adam zůstal stát, s klidem si setřel krev z obličeje a krvácejícího ramena si příliš nevěšmal. Marek se ale skácel na zem. Měl prostřelenou nohu, svíjel se bolestí, přesto zbraň stále držel namířenou Adamovým směrem. Náhle se mu však v obličeji mihlo zděšení a zbraň upustil. V tu chvíli Lucie zavravorala. Otočila k Adamovi svůj vyděšený pohled a pak stejně jako Marek dopadla na zem.

Na šatech na břicho měla díru a okolní látka se rychle barvila krví.

Adam k ní přiběhl a položil si její hlavu do klína – stále dýchala. Marek se kroutil bolestí, přesto se snažil k Lucii doplazit. Nefunkční nohy za sebou táhl a prsty zarýval téměř až do hlíny, aby se ke své sestře dostal, co nejdřív. Řval bolestí i hrůzou, že Lucii postřelil.

„Vidíš, co jsi udělal?“ vyprskl k němu Adam a společně s Lucíí v náručí vstal.

„Ne!“ zaprotestoval Marek, ale Adam od něj odcházel.

Marek se pokusil postavit na poraněné nohy, ale ihned spadl, byl příliš pomalý. Věděl, že je nestihne.

Zabil ji? Zabil svoji vlastní sestru?

Vrátil se tak alespoň pro Glocka a zařval na vzdalujícího se Adama: „Stůj, ty hajzle, nebo střelím!“

Ten se opravdu na chvíli zastavil a na Marka se otočil. Chvíli bylo mezi muži ticho, jen Adam mohl slyšet Lucii, jak s těžkostí dýchala. A pak Marek sebral sílu a na Adama promluvil: „Je... je to tvoje vina, tohle celý je tvoje práce, to ty jsi udělal z domu peklo...“

„To ne já, Marku, to vy.“ odpověděl mu téměř neslyšně Adam, otočil se a odcházel.

Marek po něm třikrát vystřelil, ale pokaždé minul. Nedokázal totiž už ani v sedě udržet rovnováhu, byl příliš unavený. Mlžily se mu oči a hlava se mu motala tak, že jen stěží udržel pohled na otevřenou bránu. Z prostřeleného stehna už ztratil hodně krve.

„Copak to nechápeš? Odcházím, abych vám dal naději a život,“ řekl odněkud z dálky Adamův hlas.

Pak Marek téměř přestal vnímat svět. Všechno se mu halilo do temnoty. Spadl tváří na zem a jen s vypětím všech sil sledoval, jak se Adam společně s Lucií vzdaluje. Na chvíli zavřel oči a oni byli pryč. Zůstal jen šum v uších a všudypřítomná bolest.

Znovu zavřel oči. Uvědomoval si, jak jsou jeho víčka nezvykle těžká. A jak příjemné bylo prostě je zavřít. Ještě jednou, na chvíli. Bylo čím dál těžší je znovu rozlepit.

Podařilo se mu překlomit se na záda. Přes tupou bolest v těle skoro nic nepoznával, přesto na tváři ucítil žár ohně, díky čemuž si uvědomil, že skutečně všechno shořelo – dům, jeho pravidla a kolektivizace. Teď budou všichni sami, ale svobodní.

Teoretická část: Postava vraha v knihách *Muž a stín*, *Hlavní přelíčení* a *Spalovač mrtvol*

1 Úvod

Vrah v literatuře může být vedlejší postavou, může se jen mihnout v poznámce hlavní postavy a může být v této hlavní postavě rovněž i skryt. Může být metaforickým zobrazením a nemusí tak být ani postavou. Budu-li ale mluvit o postavě vraha jako o hybateli děje, musím tvrdit, že vrah je postavou pro příběh klíčovou a objeví-li se v příběhu vrah nastává konflikt, který nutí čtenáře k pochopení či poznání pravdy. A nemusí ani nutně jít o detektivní příběh, v němž se snad postava vraha objevuje častěji než v žánrech jiných. Podíváme-li se na *Bibli*, najdeme na začátku v knize *Genesis* ve čtvrté kapitole bratrovraždu, jež rozdmýchá proud událostí. A co by byl *Hamlet* bez bratrovraždy? Může to být určitá krutost a zlá síla, která žene proud věcí a popuzuje postavu vraha k vykonání aktu a naplnění svého osudu, ale i obyčejná souhra náhod, strach, nebo bezvýchodná situace. Četnost vrahů-hybatelů je ovšem v historii literatury tak velká, že jsem nucena si v této práci vybrat jen střípek postav, na nichž se pokusím vysvětlit, jak se vrah v detektivního románu Emila Vachka *Muž a stín* liší od vraha v textu psychologickém v knize Karla Poláčka *Hlavní přelíčení* a co mají či nemají tyto texty společné s hororovým dílem Ladislava Fukse *Spalovač mrtvol*.

Cílem práce je lépe objasnit a představit postavu vraha ve vybraných literárních dílech a objasnit tak její vývoj, motivaci, chování a lépe tím pochopit celkovou úlohu postavy v dané fabuli a literárním žánru. Pro tento rozbor budu využívat především analýzu postavy a zaměřím se na její uplatnění v daných literárních žánrech. K závěrečnému porovnání postav vrahů ze třech rozdílných knih využiji také analýzu komparativní, která mi lépe pomůže určit, co postavy spojuje a v čem se naopak zcela odlišují.

O teorii postavy v literatuře toho bylo napsáno hodně, ve své práci využívám například způsob, jakým k pojetí postavy přistupuje Daniela Hodrová ve své knize *Na okraji chaosu....* Postava je pro ni držitelem určitých vlastností, stavů, činností a s tím i nositelem děje. O postavě rovněž Hodrová hovoří jako o dynamickém komplexu motivů, který slouží jako způsob prezentace postavy v literárním díle (jméno, charakter, vypravěč). Zároveň se Hodrová dívá na postavu jako na objekt a postavu subjektu dává do vztahu k objektům.¹ Kromě Hodrové čerpám také z teorie, jak k pojetí postavy přistupuje Bohumil Fořt v knize *Literární postava* – ten při náhledu na literární postavu kombinuje sémiotické² i mimetické³

¹ Hodrová 2001, s. 519–696.

² Fořtovo označení pro použití lingvistických, logistických a sémiotických nástrojů. Fořt 2008, s. 57.

³ Fořtovo označení pro chápání literární postavy jako entity vykazující podobnost s žijícími subjekty. Tamtéž, s. 57.

postupy a označuje ji za určitou antropomorfní entitu.⁴ Morgan Forster v knize *Aspekty románu* spatřuje přímo podobnost mezi spisovatelem a postavami v jeho literárním díle.⁵

Co se definice postavy vraha týká, je to se zdroji o něco horší – velká pozornost je věnována vrahům převážně v detektivním žánru – Tomáš Horváth v *Tajemstvo a vražda* se poměrně detailně věnuje dějinám a vývoji detektivního žánru, o něco méně pak postavám vrahů – těch se kniha dotýká převážně ve svých interpretacích. Vražedné téma rozvedl dobře Karel Čapek v *Holmesiana čili o detektivkách*, kde se Čapek kromě detektivek věnoval kriminálnímu motivu a vůbec otázce proč a co lidi tolik milují na zločinech, zejména pak na vraždách a vraždění. Ve své práci čerpám nejen z výše zmíněných knih, ale doplňuji ji rozborů jednotlivých literárních děl, žánrovými studiemi a také kritickými eseji.

1.1 Vraždící otcové, aneb Proč právě tyto knihy a žánry

Když jsem se rozhodovala, jaké literární žánry vybrat, abych na nich mohla nejlépe demonstrovat existenci a smysl postavy vraha v příběhu, byly pro mě výchozím bodem žánry, pro které je postava vraha typičtější. Žánry, v nichž postava dostane dost šance na to se projevit, a nebude tak jen okrajovou, byť pro děj třeba i podstatnou, částí.

Rozhodla jsem se pro tři knihy, protože je to dle mého názoru nejnižší možný počet, na kterém lze dobře demonstrovat odlišnosti, případně podobnosti literární postavy vraha v odlišných žánrech.

U všech třech knih mělo jít o vraha, který skutečně vražedný akt spáchá, jeho vraždění neskončí pouze v mysli nebo těsně před vraždou samotnou, jinými slovy „dotáhne vraždu do konce“. Mělo jít o člověka – vraždící mlhovina jako postava by byla sice zajímavým vrahem, ale příliš vzdáleným od vraha-člověka. Nadpřirozená, pravděpodobně fantaskní postava vrah-mlhovina by měla zcela jiná pravidla existence a vražedných motivů, nemluvě o nekonečných možnostech *modu operandi*⁶, proto pro mě bylo zásadní držet se lidské literární postavy.

Jako jeden z prvních žánrů, který přicházel v úvahu, brala-li jsem jako hlavní aspekt četnost vrahů v knihách, byla detektivka. Detektivka jako příběh týkající se nějakého zločinu, v kterém hledáme viníka, a kde právě onen zločin je velmi často vraždou. R. Austin Freeman ve své práci z roku 1924 poznamenává: „[...] zločin proti osobě se užívá častěji

⁴ Fořt 2008, s. 53–72.

⁵ Forster 1971, s. 54–55.

⁶ Vraždít jen pomocí myšlenky je pro postavu z fantasy románu možné, ale u běžného člověka nikoliv, běžný člověk umí vraždit jen v přítomnosti a na jednom místě, nadpřirozená mlhovina by mohla cestovat časem, zabíjet na více místech současně, zkrátka by vrah-mlhovina mohla zvládnout cokoliv.

než zločin proti majetku, a vražda je obvykle nejvhodnější ze všech zločinů.“⁷ S. S. Van Dine ve svých pravidlech pro psaní detektivek dokonce uvádí: „V detektivce prostě musí být mrtvola, a čím mrtvější, tím lepší. Zločin menší než vražda je nedostačující. Tři sta stránek je příliš mnoho povyku pro nějaký jiný zločin, než je vražda.“⁸ Je tedy téměř neoddiskutovatelné, že detektivka je žánr vrahy natolik prosycen, že by bylo přímo zločin jej ignorovat.

Druhým z žánrů, na které mi přišlo vhodné se zaměřit, je žánr psychologického románu. Vzhledem k tomu, že v detektivce nebo alespoň v „klasické detektivce“ není pro psychologizace postav místo tvoří psychologicky vylíčená postava vraha ostrý kontrast k postavě ploché, s předem danými zločineckými rysy.

K těmto dvěma knihám bylo následně třeba nalézt i třetí – postavu dosti jinou, ale ne zcela diametrálně odlišnou od předchozích dvou postav. Vzhledem k tomu, že jak ve Vachkově tak v Poláčkově knize se setkáváme s vrahy-muži, otci středního věku – hledala jsem třetího „vraha-otce“, který by se k ostatním hodil, ale zároveň by se svým chováním a vražedným motivem lišil. Do tohoto charakteru pak přesně zapadal Fuksův Kopfrkingl, který svojí psychologizací má nejbliže k Poláčkovu Maršíkovi, ale svým *modem operandi* převyšuje oba předchozí vrahy. Třetí žánr byl jistý – horor⁹, avšak bez všech fantasy a science fiction prvků, které by nekorespondovaly s „obyčejnými“ lidskými vrahy.

Vzhledem k tomu, že jsem hledala knihy v české literatuře 20. století – bylo záhodné brát v úvahu rovněž žánry, které v tomto století rozkvétaly či jsou pro ně typičtější než jiné. V případě detektivky tomu tak přesně bylo, ve 20. století jsou velmi oblíbené překlady anglických, německých a francouzských spisovatelů, o něco se později se začala konturovat i česká detektivní tradice, která se v nejrůznějších žánrových a tematických variacích udržela po celé 20. století (groteskní, humorné, parodické, detektivka pro výchovné a propagační účely, historická detektivka apod.).¹⁰

Žánr psychologického románu nachází na našem území svůj „zlatý věk“ zejména ve třicátých letech, a to pod vlivem existenciální problematiky, avšak podobně jako detektivka je i psychologická próza v nejrůznějších variacích formována po celé 20. století (politický thriller, psychologizace v budovatelském románu, návrat k okupačnímu tématu).¹¹ Co se hororu týká, má po celé 20. století pro existenci hororu podstatný význam jeho koexistence

⁷ Škvorecký 2017, s. 56.

⁸ Škvorecký 2017, s. 69.

⁹ U Fuksova *Spalovače mrtvol* je dobré zmínit, že se nejedná o čistý horor, kniha nese rovněž rysy psychologického románu.

¹⁰ Mocná 2004a, s.106–114.

¹¹ Mocná 2004b, s. 554–560.

s filmovým průmyslem.¹² Což velice dobře demonstruje i *Spalovač mrtvol* a jeho o rok mladší filmová adaptace.

¹² Mázlová, Kudláč 2004, s. 255.

2 Proč a co dělají vrahové v české literatuře 20. století?

Jak už v roce 1924 napsal ve své publikaci *Holmesiana čili o detektivkách* Karel Čapek: „Lidé strašně rádi čtou o zločinech. Patrně to potřebují.“¹³ A ačkoliv se Čapek ve své práci zabýval zejména detektivním žánrem, dovolím si tvrdit, že tento výrok můžeme vztáhnout i na ostatní žánry, v kterých se motiv/téma kriminality objevuje.

Abych objasnila důvod této fascinace – mohu se jednoduše přiklonit k faktu, že čte-li čtenář o něčem „vážném“, má pocit, že ono čtení skutečně stojí za to. Ale takové přiklonění by bylo velmi prvoplánové, ačkoliv ne přímo nesprávné – je to totiž nejen ona závažnost tématu, ale váže se na ni i určitá fascinace, že by se něco takového mohlo skutečně stát. „Lidé se nezajímají o zločiny jen pro jejich literární působivost, nýbrž pro jejich povšechnou možnost. Zajímají se o ně jako o něco důležitého a osobně blízkého. Vzrušuje je hrůzoplňná vyhlídka, že se to dá udělat.“¹⁴

Nahlédnutí do mysli vraha, do mysli chorého člověka či na první pohled naprosto obyčejného člověka, který je za určitých situací schopen hrozných věcí, nás těžko vysvětlitelným způsobem (aniž bychom si při tom nepřipadali jako latentní vrah) vábí. Čapek tuto těžko vysvětlitelnou situaci obhajuje tvrzením: „[...] kriminální četba kromě našich latentních sklonů k zločinnosti objektivuje také naše latentní a zuřivé sklony k spravedlnosti [...]“¹⁵ U detektivech horečně prahneme po tom, kdo je vrahem, u psychologické prózy zas žasneme a soucítíme nad osudem jedince a u hororu sice máme strach, ale necháváme se nalákat na tajemnost a neblahý pocit nejistoty.

Budu-li mluvit však přímo o detektivkách, vytyčuje pro ně Čapek několik motivů, mezi nimiž je i motiv justice, tak neodmyslitelný a tak typický pro detektivní žánr, avšak, jak Čapek bystře dodává, není to motiv nijak nový: „Záliba v justičních případech je stará jako svět. Například způsob, jímž Šalomoun porovnal dvě ženy sokyně (I Král. 3,16–28), je docela pěkný kousek detektivní metody [...]“¹⁶ Lze tak tvrdit, že tento prvek se stále navrácí, ačkoliv se při návratu nemusí jednat přímo o vznik detektivního žánru.

Dokladem nám o tom mohou být realistické romány ze začátku dvacátých a třicátých let, ve kterých byla kriminální témata využívána stejně hojně jako v textech avantgardy.¹⁷ Na začátku 20. století na tom měl svůj podíl i dobový bulvární tisk, který „[...] s oblibou a patřičnou dávkou emocí líčil skutečné zločiny, a získával tak pro danou tematiku čtenářské

¹³ Čapek 2018, s. 142.

¹⁴ Tamtéž, s. 142.

¹⁵ Tamtéž, s. 142.

¹⁶ Tamtéž, s. 143.

¹⁷ Jareš, Mandys 2019, s. 53.

masy.“¹⁸ Není proto vůbec divu, že jak Vachkův *Muž a stín*, tak Poláčkov *Hlavní přelíčení* nachází inspiraci v soudničce otištěné v novinách.

Ve třicátých letech se vlivem světové literatury v Česku formuje žánr české detektivky. Což neznamená, že by tu již předtím nebyly překlady nebo pokusy o detektivní žánr, do třicátých let ovšem psali čeští autoři výhradně pod exoticky (anglicky/americky) znějícími pseudonymy, a zasazovali i své příběhy do anglosaského kulturního prostředí. Důvody byly hned dva – jednak celonárodní nedůvěra v policejní aparát první republiky, jednak možná ztráta atraktivitu/tajemna při zasazení detektivky do československé krajiny.¹⁹ Teprve až Vachek přichází v roce 1928 v knize *Tajemství obrazárny* se skutečně českou detektivkou (příběh s kriminální zápletkou řešenou policistou/detektivem, odehrávající se v českém prostředí).²⁰ Hodnotnějším dílem je ale až jeho druhá, o čtyři roky mladší detektivní kniha *Muž a stín*.

Ve stejném roce vychází také Poláčkov *Hlavní přelíčení*, Poláček ale svou inspiraci z reálné soudničky přepracoval po svém, zaměřil se více než na hledání vraha na samotnou postavu vraha a jeho psychologický vývoj. Výsledkem je tak kniha která „[...] je sociologicko-psychologickou studií egocentrismu a obludného sebeklamu ‚malého‘ člověka frustrovaného nenaplněnou touhou po blahobytném životě.“²¹

Fuksova novela *Spalovač mrtvol* je oproti předchozím dvěma knihám mladší, vychází až v roce 1967 a řadí se do prózy, která se svou tematikou obrací k období okupace a holokaustu.

Zatímco první republika přinesla osvobození společenského života, dala zároveň volný průchod zábavě a zajistila občanská práva přinášející s sebou i pocit uvolnění. Ten se projevoval satirou, humorem, otevřenou kritikou²² a také chutí zajímat se o zločiny „kolem nás“. Období okupace a holokaustu bylo přesným opakem kulturně vzkvétající společnosti – cenzura, tvrdé represe a nejistota v budoucnost. Postava v knize Ladislava Fukse přechází ze „spravedlivého civilizovaného státu“ do státu plného nejistot a manipulace. Hrdina nám svým jednoduchým vystupováním možná v něčem připomene hrdinu z Poláčkova *Hlavního přelíčení*, na rozdíl ale od Maršíka je Fuksův spalovač strháván daleko větší silou (v nově vzniklé společnosti) než pouhou vidinou peněz. Fuks se tomuto přechodu mezi dvěma společenskými uskupeními věnuje, ale až téměř dvacet let po válce v období tzv. druhé vlny²³ psychologického románu v Česku. „Téma holokaustu bylo „[...] variantou

¹⁸ Jareš, Mandys 2019 s. 54.

¹⁹ Tamtéž, s. 54.

²⁰ Tamtéž, s. 67.

²¹ Mocná 2004a, s. 110.

²² Kroutvor 1990, s. 17.

²³ Mocná 2004b, s. 558–559.

jednoho z klíčových témat psychologické prózy – problém odcizení, jež bylo jinak opatřeno nálepkou ‚zhoubného‘ buržoazního individualismu.²⁴ Avšak *Spalovač mrtvol* se od ostatních knih tohoto tématu liší svou hororovou atmosférou, sám „[...] autor opakovaně avizoval, že půjde o horor [...]“²⁵ – což neznamená, že by samotná tematika holokaustu nebyla „hororová“, ovšem Fuks se k této tematice postavil ještě zcela jiným způsobem. Propojením postupů z psychologické prózy s principy hororovými, stvořil zcela originální postavu psychicky narušeného vraha.

Postavy vrahů nachází místo také v jiných literárních žánrech 20. století – ať už je to v rozkvétajícím žánru science fiction v podobě masového diktátorského vraha Ohisvera Mullera z knihy *Dům o tisíci patrech* (1929), vražedkyni stvořenou nešťastnou láskou a zradou v baladické knize *Markéta Lazarová* (1931) či žárlivého vraha v dramatu *Periferie* (1925). Vzhledem k rozsahu práce jsem byla ovšem nucena vybrat si pouze část z mnoha rozkvétajících žánrů 20. století. Proto zde alespoň zmíním další žánry, které mají co do činění s vrahy a mají zároveň i svůj rozkvet zejména v první polovině 20. století. Je to balada, jakožto jeden ze žánrů, pro který je mimo jiné typický zločin a postava obyčejného člověka.²⁶ Drama, o kterém Mocná a Jungmannová hovoří, v souvislosti s generací bratří Čapků, jako o „problémovém dramatu“²⁷ či vězeňská/holocaustová literatura, která je vraždami a vrahy přímo přesycená.

²⁴ Mocná 2004b, s. 559.

²⁵ Gilk 2013, s. 61.

²⁶ Peterka 2004, s. 37–46.

²⁷ Mocná, Jungmannová 2004c, s. 123–133.

3 Emil Vachek

3.1 Literárně historický kontext knihy *Muž a stín*

Jak už jsem v práci nastínila – začátkem 20. století popularita detektivního žánru rostla. Ve 20. letech se nakladatelé zaměřovali spíše na překlady a čeští spisovatelé psali buďto parodie stavějící na popularitě překladových detektivních příběhů, nebo pod pseudonymy.²⁸ A zatím se v Česku po českých detektivkách formovala poptávka – v roce 1924 publikoval Karel Čapek svoji *Holmesia čili o detektivkách*, ve které se zabýval nejen žánrem jako takovým, ale „obhajoval“ tento typicky brakový žánr jako obdobu zásadních lidských témat obsažených ve vysoké literatuře. O dva roky později napsal František Langer článek do časopisu *Přítomnost* „Proč se u nás nepiší detektivky?“, ve kterém české spisovatele shodil, vytýkal jim, že nejsou dost početní, aby se o originální detektivní knihu pokusili a že postrádají kombinační schopnost a sebekázeň k něčemu takovému.²⁹ Bylo jen otázkou času, než se některý z českých spisovatelů pokusí vytvořit i českou detektivní tradici.

Muž a stín (1932), druhý detektivní pokus Emila Vachka (1889–1964), přitom patří k nejlepším českým detektivkám vůbec,³⁰ ať už díky důmyslně zpracované stránce formální (propojení retrospektivní kompozice s paralelní), nebo po stránce jedinečných českých postav, díky kterým si detektivky s Klubíčkem pravděpodobně získaly takovou popularitu.

3.2 *Muž a stín*

Knihy *Muž a stín* je ve výstavbě textu tzv. „klasickou detektivkou“ převzatou z anglické detektivní tradice. A protože detektivní pátrání začíná na konci a retrospektivně se vrací k průběhu událostí, budu i já respektovat toto kompoziční schéma a svůj rozbor započnu na místě vraždy, kdy „[...] je oběť zpravidla ‚známou veličinou‘ a ‚neznámou‘ postavou s tajemstvím je vrah.“³¹

I detektiv zpravidla začíná na místě činu od nějakého podivného detailu, který nějak nepasuje do celku obrazu. Ten jej vede k poznání vraha. Detailů může být ovšem víc, a je tak prací detektiva správně přiřadit spojitosti, aby vedly k identifikaci právě jedné postavy, postavy vraha.³² Kromě důkazů se tu vyskytuje také množství vyslychaných, jejichž informace jsou rozdílné a fragmentární, v případě vraha poté dochází k jejich retušování³³

²⁸ Jareš, Mandys 2019, s. 58–63.

²⁹ Langer 1926, s. 2–3.

³⁰ Jareš, Mandys 2019, s. 71–72.

³¹ Hodrová 2001, s. 574.

³² Hortváth 2011, s. 45–46.

³³ Mocná 2004a, s. 107.

tn. úmyslnému zkreslování skutečnosti a nenápadné manipulaci s hlavou zákona. „[...] vy máte být vyslechnut o něčem, co je s tím v souvislosti.‘ Ten pán se obrátí ke zděšené rodině a řekne: „To bude asi proto, abych dosvědčil, že náš přítel, pan Zachar, hrát u nás včera odpoledne bridž.“³⁴ – tím, že Friedmann hraje hloupého, předstírá tak svou nezúčastněnost a zároveň nevinu.

Přesto je třeba, aby si jak detektiv, tak čtenář, prošel sérií dedukcí a hypotéz, podložených důkazy, které, přestože zpravidla vedou do slepých uliček, posouvají děj i pátrání, až k oné poslední a jediné postavě, postavě vraha.

3.2.1 Pan Friedmann

Pan Friedmann je bývalý obchodník na burze, chytrý člověk žijící na první pohled spořádaným životem s ženou a sedmnáctiletou dcerou a zároveň je také zistný vrah, ve kterém po dvaadvacet let dřímala nenávist k bývalé manželce a lstivému obhájci Zacharovi. S tím se naoko spřátelí, jenom proto, aby se skrze něj dostal k dokumentu, kterým by značně znepríjemnil život své ex manželce i Zacharovi.

To, že je Zachar od začátku knihy zaměněn za skutečného vraha není náhodné, Horváth ve své knize mluví o tzv. detektivním toposu záměny osob, kdy je v knize nastolena falešná identita některé z postav „X sa domnieval, že vidí Y, a zaťial to bol C zamaskovaný za Y.“³⁵ Zachar i pan Friedmann jsou postarší muži silnější vysoké postavy a v době vraždy mají oba vousy. Výslechy svědků proto dlouho odkazují právě na pana Zachara, který mimo jiné proti sobě tvoří neustále nový důkazní materiál (ihned po smrti své ženy utrací její úspory, schází se ženou, které některé peníze dává, a dokonce ji v intimní situaci řekne, že je vrahem.)

Spisovatel a kritik Van Dine sepsal vůbec první zákoník pro spisovatele klasických detektivek *Twenty Rules For Writing Detective Stories*. Jeden z bodů, o kterých se Van Dine zmiňuje, a jak jej do češtiny přeložil Škvorecký ve své knize *Nápady čtenáře detektivek* zní: „Pachatel musí být zjištěn v osobě, která v příběhu hrála víceméně prominentní roli – to jest v osobě, která je čtenáři dobře známa a o níž se zajímá.“³⁶ I o Friedmannově existenci se dozvídáme téměř ihned – v první kapitole – a nenápadně nás provází i v kapitolách dalších, než je nám vůbec umožněno tušit, že jde o postavu, jež může být do vraždy zapletena. V první kapitole jde ale jen o prostou zmínku, která nám o Friedmanovi nesdělí nic jiného, než že je Zacharův známý, u kterého hrával bridž. Navíc je nám posléze vyobrazen i jako

³⁴ Vachek 1932, s. 120.

³⁵ Horváth 2011, s. 81.

³⁶ Škvorecký 2017, s. 59.

„řádný občan“, který ochotně spolupracuje s policií. „Promluvil jsem si s panem Friedmannem. Přišel k nám někdy po třetí, odpověděl, pan Friedmann, v šedých šatech. A v nich také odešel. Můžete mi to potvrdit na své spasení? zeptal jsem se ho. A on odpověděl: Ano, ano, vždyť jsem seděl celou hodinu proti němu.“³⁷ To má za následek narůstající podezření vůči Zacharovi než vůči Friedmannovi. Co teprve po tom, když je o něm hovořeno jako o dobrodinci, který se s panem Zacharem přátelil i po tom, co se od něj odvrátili i jeho poslední burzovní přátelé. „[...] zbyl jen ten pan Friedmann, s nímž hrával třikrát týdně bridž.“³⁸ Stále je to sice postava vedlejší, ale čtenářsky je vnímána jako postava kladná a svým způsobem nevinná.

Nevinně vyhlíží i v případě, kdy je o něm zmínka v souvislosti se ztrátou dcery: „Třicetátého května přijde na svůj okrskový úřad vážený občan, všecek ustaraný a zoufalý, a poví nám, že předešlého dne, v deset ráno, odešla jeho dcera z domova a beze stopy zmizela.“³⁹ Tímto úkonem kryje svá vlastní záda i za cenu toho, že by se podezřelou mohla stát jeho dcera Inka.

Prvním náznakem, že Friedmann nebude tak nevinným a řádným občanem, jak bylo dosud ukázáno, je až ve druhé polovině knihy. Inka není stále k nalezení a Klubíčkoví to začne být podezřelé „[...] mě napadlo, že si z nás pan Friedmann udělal dobrý den.“ Po výslechu domovnice se také ukáže, že byl Friedmann skutečně viděn se svou ženou a Inkou, jak den po vraždě nastupují do vozu a odjíždí.

Klubíčko se následně dozví Friedmannovu historii, v níž se postava ukáže jako člověk schopný všeho – koupil si svou první ženu, a když zjistil, že jej nemiluje, chtěl dostat své peníze zpět lží. Podplatil kompromitujícího člověka, nechal napsat falešný milostný dopis a stvořil také „svědky“, aby byl jeho plán nenapadnutelný. To už je Friedmann nejen Klubíčkoví, ale i čtenáři víc než jen podezřelý „[...] přemýšlel Klubíčko o mnohém. O nenávisti, která v člověku dříme dvaadvacet let. O ziskosti, která v něm dříme stále.“⁴⁰

Po výslechu Inky je jeho vina zcela jistá – sám Klubíčko celý vražedný motiv i s vražednou situací shrne v sedmé, předposlední kapitole, což je víc než čtyřicet stran před koncem knihy. Takové prozrazení je pro klasickou detektivku „[...] trochu atypické a připomíná pozdější invertní (převrácenou) krimi [...] Klubíčko i čtenář vědí, kdo vraždil.“⁴¹ tím odpadá typická detektivní naratologická výstavba vystavěná na hledání odpovědi k otázce „kdo je vrah“ – Čapek dokonce o detektivce píše: „Její zájem je vyčerpán

³⁷ Vachek 1932, s. 59.

³⁸ Tamtéž, s. 73.

³⁹ Tamtéž, s. 120.

⁴⁰ Tamtéž, 170.

⁴¹ Jareš, Mandys 2019, s. 72–73.

zjištěním faktu a dopadením osoby; neboť to jediné v díle spravedlnosti je důmyslné a racionální.“⁴² Naštěstí si Vachek do poslední kapitoly nechal ještě tzv. „rekapitulační rozhovor mezi detektivem a obviněným“⁴³, který napomáhá držet spád a akčnost v ději, ačkoliv čtenář již přišel o tajemství v otázce „kdo je vrah“.

3.2.2 Vražda

Vražda Kateřiny Zacharové je úkladnou vraždou, na kterou se Friedmann důkladně připravil. Byla pro něj jediným východiskem pro dlouho dřímající pomstu, kterým navíc, pokud by se vše vydařilo, jak plánoval, mohl ještě leccos získat. „[...] keď vrah zavraždí osobu X a stopy nasmeruje falešne na osobu nevinného Y – dochádza štruktúralne k trom možným situáciám, realizovaným vo vývinových variačných transformáciách žánru: buď je Y falešne obvinený len preto, aby sa vrah sám vyhol podozreniu z vraždy X, alebo – naopak – je Y práve tou zacielenou obeťou, ktorú chce vrah sprostredkované zavraždiť (tým, že spácha justičnú vraždu) a úbohý zavraždený X sa v tejto intige ocitol len jako prostriedok, nástroj. Detektív má potom sťaženú úlohu, keďže vrahovi chýba motív k vraždě X. Třetí možnost je menej rafinovaná – vrah chce zabiť dve mouchy jednou ranou.“⁴⁴

Paradoxně jsou všechny situace, jak je Horváth popsal, shodné se záměrem, s jakým Friedmann vraždil. Jako každý vrah v detektivce „[...] zo zásady chce svoju vraždu utajiť (zavraždiť bez svědkov) a zmiast’ stopy [...]“⁴⁵ Tím, že by vina padla na Zachara by se Friedmann zbavil jakéhokoliv podezření, nikdo by nevěděl, že Zachara navedl koupit revolver, nikdo by netušil, že byl onoho osudného dne u Zachara na návštěvě (vyjma nemocné dcery Inky). Druhá situace se rovněž shoduje – pan Friedmann se chce skutečně pomstít, a k tomu, aby se mu to podařilo potřebuje od Kateřiny dokument, kterým by se pomstil nejen panu Zacharovi, dosti pravděpodobně oprátkou (byl-li by Zachar usvědčen policií jako vrah), ale také své exmanželce, které by tím zničil nejen její současné manželství, ale i reputaci. Třetí možnost sedí do popisu nejméně – vrah chce skutečně „zabít“ dvě mouchy jednou ranou, avšak nejde tu tolik o zavražděnou osobu X, ale rafinovaněji o pomstu na osobě Y a Z. Nelze nepřipomenout, že si během vraždy, jako vždy majetku chtivý obchodník, ani nezapomněl přilepšit a ukradl Máchův prvotisk povídky *Křivoklad*, který následně prodal, což by za jistých okolností mohl být jeden z dalších pokusů, jak vraždu svést na Zachara (na knize byl totiž Zacharův ex libris a signatura).

⁴² Čapek 2018, s. 144.

⁴³ Mocná 2004a, s.107.

⁴⁴ Horváth 2011, s. 105.

⁴⁵ Tamtéž, s. 35.

Vražda samotná proběhne ve spěchu – třikrát vystřelí, najde, pro co přišel a uteče. Přestože si plán vraždy sestavuje dopředu, tak aby z toho vyvázl bez viny a okolnosti mu v den vraždy i vychází vstříc (nikoho cestou z místa činu nepotká, dcera mu bezmezně věří), je do motivu vraždy zapleten svou společnou minulostí se Zacharem. Má proti Zacharovi jasné alibi a záhadné sblížení se před vraždou jak se Zacharem, tak i s Kateřinou je jen jednou ze stop proti němu.

Do své vražedné odplaty navíc zatáhl i svou nynější ženu. Zda ta o samotném vraždícím aktu věděla, není v knize řečeno, přesto však sloužila jako jeho komplic k uschování dokumentu, při prodeji knihy, nebo při „odklízení“ vlastní dcery z domova, aby souběh skutečných událostí nemohl nikdo vyšetřující policii prozradit. Manželka ovšem není vnímána záporně, spíš jen jako další oběť bezohlednosti svého muže.

Jako typický vrah v detektivce pan Friedmann zapírá a hraje své předem připravené divadlo až do poslední chvíle – tzn. i během rekapitulačního rozhovoru s detektivem Klubíčkem. A to i přesto, že to není hrdina či bezcitný člověk – jsou na něm zjevné tělesné známky nervozity, zaskočení nebo strachu z usvědčení: „Friedmannův zmatek vrcholil. Zdálo se, že vrah je blízek mdlobám, jak upíral náruživě a zmateně pohled na dveře.“⁴⁶ Nejde ovšem o psychologické popisy, nevíme, co se pachateli odehrává v hlavě – možná jeho strach vychází z prostého faktu, že se mu pomsta nevydaří.

3.3 Postava vraha v detektivce

Na základě rozboru postavy v knize lze tvrdit, že postava vraha v detektivce je člověk poháněný určitou touhou. Philo Vance sestavuje pro tuto „touhu“ žebříček, jak jej ve své knize přeložil Škvorecký: „1. vražda pro zisk, 2. vražda ze žárlivosti, 3. vražda z pomstychtivosti, 4. vražda kvůli kariéře, 5. abnormální vražda z vilnosti.“⁴⁷ V případě pana Friedmanna to byla touha po pomstě, druhotně důsledek jeho celoživotní touhy po penězích a zisku. Vražedný motiv a důvod se nalézá v minulosti postavy – nejde tak o zcela náhodný vražedný motiv nebo deviantní pohnutku (taková detektivka by byla pro čtenáře nelogická a hypotetická výstavba složená vyšetřujícím detektivem zbytečná). Je třeba zmínit, že je „[...] detektivka jedním z typů próz s tajemstvím“⁴⁸.⁴⁹ Tajemství je tu sice klíčovým motivem, ale očekává se, a dokonce bych řekla, že je přímo nutné nalézt vraha a nastolit pořádek.

⁴⁶ Vachek 1932, s. 205.

⁴⁷ Škvorecký 2017, s.112.

⁴⁸ Mezi které se mimo jiné řadí i horor.

⁴⁹ Mocná 2004a, s. 107.

Budu-li se držet Van Dienových *Dvaceti pravidel pro psaní detektivek* lze uvést několik bodů, které vypovídají o tom, kým by vrah v detektivce neměl být – v knize bylo použití těchto bodů využito k získání více informací o skutečném vrahovi.

„[...] 4. Pachatel by neměl být nikdy zjištěn v samém detektivovi nebo v některém z lidí oficiálně pověřených šetřením. [...] 11. Jako pachatele nesmí autor zvolit nikoho ze služebnictva... To je příliš snadné řešení. Pachatel musí rozhodně být někdo... kdo by za normálních okolností nemohl upadnout v podezření. [...] 17. Tíha zločinu v detektivce nesmí být nikdy svalena na bedra profesionálního zločince. [...]“⁵⁰

Přesto, že se v knize objeví zatčení muže zákona, má funkci spíše parodickou, ale zároveň nápomocnou k dopadení skutečného vraha. Na služebnictvo sice padá podezření hned na začátku, ale o to nevěrohodněji je čtenáři podáno. Pan Friedmann rozhodně není profesionální zločinec – ano, je to člověk zkažený a zlý, nebojí se přestupků či podvodů, ale rozhodně se nejedná o profesionálního vraha. Vraždu páchá střelnou zbraní – tudíž zbraní, u které je jen velice nepravděpodobné vraždu nedotáhnout do konce. Zároveň je to zbraň, která drží vraha ve značné vzdálenosti od oběti – vrah svým způsobem nechce mít s obětí co dočinění víc, než je nutné.

Vrahem je zde obyčejný člověk, byť již od základů zkažený. Chybí nám zde psychologizace – člověk je to špatný a čtenář jen postupně odkrývá, jak moc záporná postava před ním stála od začátku knihy.

Jak už jsem psala, nejedná se o postavu „chladnokrevného profesionálního zabijáka“, předtím, než se vůbec odhodlá vraždit zkusí veškeré ostatní možnosti (lež, podvod, přemlouvání) k dosažení své touhy. K vraždě přistoupí teprve až k jako poslední možnosti, když všechny ostatní selžou – jako k finálnímu řešení svého problému. I přesto, že jak čtenář, tak detektiv již před koncem knihy vědí, kdo vraždil, svádí postava dialogický boj s detektivem, snaží se osvobodit, očistit. Jejím záměrem je vražedný akt ukrýt a tím uniknout trestu.

Je to postava vedlejší, kterou vnímáme po většinu děje spíše neutrálně, „jen jako dalšího svědka vraždy“. Teprve až s dostatkem informací se nám jeví ohavnost činu (a to zejména při přípravě, nikoliv při samotné vraždě). Stává se tak postavou značně zápornou, která staví na první místo pouze sama sebe, svoje touhy, snahy a lži. Zásadně se tím liší od postavy v psychologickém románu (*Hlavní přelíčení*), kde postava není ani zcela zkažená, ani ne zcela dobrá, i postavy v hororu (*Spalovač mrtvol*), kde je postava pokroucená, přesto snad nemusí být vnímána jako špatná.

⁵⁰ Škvorecký 2017, s. 58-60.

4 Karel Poláček

4.1 Literárněhistorický kontext knihy *Hlavní přelíčení*

Román Karla Poláčka (1892–1945) *Hlavní přelíčení* je jeho prvním „vážným románem“. Inspiraci našel v soudobém tisku, a to přímo v soudničke, kterou psal roku 1928. Vzhledem k tomu, že román vyšel až o čtyři roky později, je dosti pravděpodobné, že na něm Poláček usilovně pracoval. „Oddechové“ humoristické knihy totiž zvládal napsat mnohem rychleji.⁵¹ Od svých současníků se značně odlišil pojetím tématu – jak od Čapkova *Hordubala* (1933), který se rovněž inspiroval soudničkou, tak od Vachkova *Muže a stínu* (1932). Poláčkovi se podařilo konstruovat člověka „[...] jediné myšlenky, oběť pustých frází své doby [...]“⁵². A ačkoliv jej kritika příliš nevychválila – sám nejváženější kritik Šalda napsal na Poláčkův román dosti kousavou kritiku („Reportáž Poláčkova má přednosti jen negativné: vyhýbá se frázovosti a honbě za efektem; ale to ovšem nestačí k dílu básnickému. Pouhé konstatování toho, co bylo, nám nestačí.“⁵³) – mohl být Poláček se svým výkonem spokojen – první vydání bylo totiž rozebráno za pouhé tři měsíce.⁵⁴

4.2 Hlavní přelíčení

Sledujeme příběh železničáře Josefa Maršíka – žvanivého, nepříliš chytrého, přesto umíněného člověka, který je zároveň nepoučitelným snílkem. Rád si užívá, je samolibý, rád se předvádí, žije momentálním okamžikem, jedná prvoplánově a nedokáže myslet příliš do budoucna – alespoň ne tak, aby jeho představa budoucnosti byla realistická.

Na základě situace, kdy je tchánem vykázan z domu společně s celou svou rodinou („Pepíku, tohle by už nešlo. Já vás tu nechci mít. Ohlédněte se po něčem šikovnějším.“⁵⁵), si Maršík vysní krásnou vilu s věžičkou, balkonem a ženou kyprých tvarů v červených šatech s puntíky, která by se o něj starala, a on tak mohl jen užívat zahálky a života po boku oné snové dámy. Vykázáním z domu je započat i Maršíkův stav nespokojenosti se světem, ve kterém žije, a z kterého ho vykupuje právě ona „[...] vidina živená kýčovitými filmy a celým falešným životním ideálem doby, kladoucím osobní prosperitu nade vše.“⁵⁶ Není to jen on sám, je to i společnost maloměšťácká, která jej obklopuje a z které se svým činem snaží vymanit. I přes svou přirozenost o věcech snít a kupit slovo na slovo bez skutečného

⁵¹ Hájková 1999, s. 135.

⁵² Tamtéž, s. 139.

⁵³ Šalda 1932–1933 s. 198.

⁵⁴ Hájková 1999, s. 138.

⁵⁵ Poláček 1932, s. 7.

⁵⁶ Hájková 1999, s. 137.

činu, si uvědomuje, že kvůli svému charakteru nemá možnost změnit svoje současné sociální postavení. Nebo si alespoň poctivou prací vydělat dost peněz, aby byl jeho sen uskutečnitelný. A tak zcela otevřeně vítá cestu nepoctivou jako jedinou schůdnou pro člověka jeho postavení a mentality.

Vývoj Maršíkovy psychologie započiná právě zde, u tohoto rozhodnutí žít lépe za každou cenu. Nejlépe je tento vývoj viditelný, rozdělím-li si děj do několika částí. Před zločinem, před vraždou, během vraždy, po vraždě, po zatčení a před smrtí.

4.2.1 Doba před zločinem

Jak jsem již poznamenala, Maršík je člověkem značně samolibým, postrádajícím schopnost podívat se na situaci vně. Když muži z hospody odchází se slovy: „Co bysme poslouchali takového hovorku, [...]“⁵⁷ Maršík je jen nešťasten, že se nemá před kým předvádět, vůbec jej nenapadá, že jeho předvádění je pro okolí buďto otravné, nebo jen pro smích – pan Cechmajster mu zcela ironicky říká „pan hovorka s panem zábavou“, což Maršíkovi značně lichotí i přesto, že je zjevné, že má z Maršíka jen legraci.

Naopak si s velkým zalíbením drží svoji vlastní pravdu a názor. „Jeho egocentrismus se napájí představou neobyčejné osobní hodnoty, zahrnující jak přitažlivost erotickou, tak obecnou popularitu.“⁵⁸ Hned v první kapitole, když Maršík vstává poznáváme Maršíkův vzhled společně s jeho zcela narcistickým sebehodnocením: „Maršík vstal a podíval se do zrcadla. Spatřil v něm trudovitý obličej s kartáčkem bledých vousů pod tupým nosem. Nicméně patřil na svou tvář se zalíbením. Zejména obdivoval se svému úcesu; jiný v jeho letech má už pleš, kdežto on má plnou hlavu světlých, jemně zvlněných vlasů. Byl pyšný na svoje vlasy a vždy dbal na to, aby zpod koketně nasazené železničářské čapky vyhlížel pramének zakroucených vlasů. Vida, jaký je krasavec, a mohl by ještě udělat štěstí.“⁵⁹

Nelze se domnívat, že v případě méně hezké tváře či vlasů, by si postava počínala jinak. Nebyla-li by to pravda, dost pravděpodobně by Maršíkovi posloužil ke štěstí a utvrzení se ve své kráse pouhý sebeklam, který by nebyl u egocentrického jedince, lačného po chvále a uznání, ničím zvláštním.

Ve stejné době, kdy je Maršík s rodinou vykázán si hledat vlastní bydlení, si jeho hamižný tchán má vzít mladší, navíc majetku prospěšnou partii. Tomuto aktu se sice všichni vysmívají, ale zdá se, že Maršíka podvědomě inspiruje k podání si inzerátu. V den, kdy na tuto myšlenku, díky starým novinám přijde, se cítí „osvěžen“ a „lehký“. Zkázná cesta začíná

⁵⁷ Poláček 1932, s. 13.

⁵⁸ Hájková 1999, s. 136.

⁵⁹ Poláček 1932, s. 8.

radostí nad vlastní chytrostí a vynalézavostí. Odvahu tuto „lumpárnu“ podniknout mu přidávají i dobré styky s četníky a výhra v kartách nad nimi. Je zde patrna jeho omezená osobní moudrost – dobré styky s četníky a vysněná představa bohaté statkářky, která se po něm vrhne společně s věnem, mu připadá jako naprosto realizovatelný a geniální plán. Nezajímá se o další okolnosti, tj. co bude s rodinou nebo co bude o sobě „statkáře“ říkat. Tato omezená „chytrost“ maloměšťáka, jej nadále bude provázet až do jeho popravu.

Hned po dopsání dopisu do novin se objeví první náznak špatného svědomí, který je ale zatím jen nenápadný a který Maršík připisuje něčemu banálně fyzickému jako je háček. Tím je započat koloběh stále více zničujícího sebeklamu sebeujišťování se v něm. S prvním dopisem od Alžběty Váchové se jeho sebeklam projevuje i v absurdní rovině ospravedlnění se – je to čin, ke kterému je donucen svým prostředím, je to krok, který musí podniknout pro své štěstí, není zločinec, takže běda bude-li Alžběta Váchová podvodnice.

Od této chvíle tak začíná být pronásledován rojem špatných myšlenek a otázek, čehož si všímají jeho kolegové (domnívají se, že je zamilován). Myšlenky se snaží za každou cenu potlačit, ať už představou snové vily („Vystoupíš na balkón a sníš něco dobrého.“⁶⁰) nebo myšlenkami na tchána, před kterým se předvede jako boháč. Špatné myšlenky se ale však i přesto neustále vracejí („A zase útočí proti němu roj zlomyslných a potměšilých myšlenek. V životě se usadil zlověstný pocit a ťuká. Proklaté myšlení!“⁶¹). A to všechno ještě předtím, než se s Alžbětou setká. „Vnitřní dialog v polopřímé řeči prorostlý klišátky shrnuje lapidárně Maršíkův duševní stav a při své až primitivní prostotě dosahuje propojení psychologické analýzy se sociologickou charakteristikou.“⁶²

Už v prvních chvílích setkání si Maršík uvědomuje, že Alžběta není onou vysněnou ženou, kterou hledá: „Ona se usmála a ukázala pánovi šípkově rudé, vysedlé dásně, dva zažloutlé špičáky a mezi mini modravě mléčný, porcelánový chrup. Maršík ji kradmo změřil a pomyslel si: ‚Tě bůh!‘“⁶³ Nekonečná honba za přilepšením si ho však nutí k sebeklamu, že z Alžběty peníze nyní vyláká, ale posléze jí je může splatit. Navíc se ve své primitivní jednoduchosti (a zřejmě i ve své potřebě se neustále předvádět) ani nesnaží před ní skrýt svoji identitu více než za falešné jméno. Hned na první schůzce jí vypráví o tom, kým byl a kým je.

Maršík si po celou dobu nepřipouští, že by mohl být vrahem, přestože k tomu od začátku zcela zjevně inklinuje. Již od prvního rande začíná špatně spát a ve snech se mu

⁶⁰ Poláček 1932, s. 40.

⁶¹ Tamtéž, s. 40.

⁶² Hálková 1999, s. 137.

⁶³ Poláček 1932, s. 44.

zjevuje kladívko – budoucí vražedná zbraň. Proto se nezdráhá o vrazilích mluvit s nepředstíraným odporem: „„Jakýpak dlouhý soudy s takovým vrahem,“ mínil. „Chytit je za krk a oběsit na místě takovýho. Žádný dlouhý štráchy s takovým!“⁶⁴

Kladívka si všímá i na pouti, kde jím obchodník rozbíjí kokosový ořech. Kokos si jako dítě přál, ale nikdy na něj neměl dost peněz. Vybavení si situace z dětství tu není náhodné, v téže době je již rozeběhnuta mašinerie, která Maršíka trápí, která jej činí neschopným normálně fungovat a která mění nejen jeho realitu, ale i jeho samého. Návrat do minulosti postavy se zde dá chápat jako obranný způsob organismu pro zachování si přičetnosti, jak tvrdí Mocná „[...] retrospektivy do dětství plynoucí z úsilí postav nalézt záchytný bod pro pochopení sama sebe.“⁶⁵

V té době Maršík ještě netuší, že skutečně bude mít jednou dost peněz, ale i sám si jeden takový „kokosový ořech“ kladívkem rozbije.

Mašková si ve své srovnávací studii na Poláčkovo dílo s dílem A.P. Čechova všímá zvláštního vztahu měšťáka („malého“ člověka) k vlastnictví: „Všichni jsou vlastníky a zároveň otroky věcí, a proto jsou krajně nebezpeční.“⁶⁶ I Maršík se po spáchání „prvního oficiálního“ trestního skutku značně mění. Najednou zapomíná na důvod, proč chtěl peníze z Alžběty vylákat nebo proč si inzerát do novin podával. Najednou má něco, na co není zvyklý, je to něco, o co může přijít, co jej staví na lepší pozici, ale zároveň už existuje proti němu důkaz, že provedl něco špatného. („Místo toho vtírají se v mysl ony chladné a sverpé bankovky, které neříkají Maršíkovi ‚pane‘, ale které by samy si chtěly Maršíka podmanit a ujařmit.“⁶⁷) Maršík v té době má pocit, že by skutečnost, že něco spáchal, na něm měli lidé poznat – snad očekává i odhalení, že k němu někdo přijde a zeptá se ho, ale svět funguje stále stejně a to egocentrickému Maršíkovi ne a ne dojit.

Peníze začne utrácet a s Alžbětou se, i přes ujišťování sebe sama, že toho následně nechá, dál schází. Nemá teď starosti jen s penězi, kterých neumí užívat, ale i s Alžbětou, která začíná být čím dál tím víc netrpělivá. Jeho noční můry začínají nabývat na intenzitě.

Již se nevěnuje starým zvykům – nechodí s četníky do hospody a nebaví každého svými vtípkami a vyprávěním. Proměna z nerozvážné extrovertní povahy do introvertní, o něco rozvážnější, avšak pokroucené, je zcela evidentní. Postava v psychologickém románu bývá „[...] obvykle introvertní, vývojová či rozpolcená, zastíňující vnější dění [...]“⁶⁸ Což je stále

⁶⁴ Poláček 1932, s. 52.

⁶⁵ Mocná 2004, s. 555.

⁶⁶ Mačková s. 139.

⁶⁷ Poláček 1932, s. 64.

⁶⁸ Mocná 2004b, s. 554.

více patrné, čím více se Maršík zaplétá do kriminality. Dříve člověk společenský najednou osciluje mezi špatným svědomím (myšlenkami), důkazním materiálem a budoucí obětí. Čas pro hlavní postavu plyne jinak, z díla mizí dějovost a je nahrazena vnitřním prožíváním postavy, z čehož je patrná rozpolcenost. Což vede i k tomu, že si sám začne uvědomovat, že zašel již příliš daleko, že sen o vile byl skutečně nerealistický a že jedinou cestou ven je pravda. „Já půjdu k ní a řeknu: ‚Slečno, to byla mýlka, nesmí to být.‘ Tak a tak. Všecko vysvětlím. Ona to uzná, je krotká a žere z ruky. Já jsem si to představoval jinak a vy jste si to představovala jinak. Řeknu nějaký šprým a ona se rozveselí. Je to trochu zmotané, ale ono se to rozuzlí. Jen s rozumem, s rozumem, to je má řeč.“⁶⁹ Jenže pravda se mu přičí, pravda se rovná ztrátě toho, čeho nepoctivě nabyl. A tak jej zbabělost a neschopnost postavit se realitě čelem nenechá uskutečnit žádný z rozumných kroků.

O tom, že peníze skutečně má, své okolí neustále přesvědčuje, ale již ne s tím typickým zalíbením, je v tom patrná určitá zoufalost, groteskní smutek, kterým se snaží z posledních sil ukázat, že je něco víc, zatímco na druhé straně se nad ním stahuje smyčka.

Maršík po celou dobu nenachází ze situace lepší východiska než další a další lži. V této době přichází zlom, kdy lžemi už ani útěchu (jako na začátku), ani oddálení (k řešení situace) nenachází. Je v úzkých – v horečnatém stavu běhá ulicemi i lesem a ulehá pozdě v noci k smrti unaven – a musí jednat.

4.2.2 Den vraždy

Toho dne, zatímco na něj Alžběta dlouho čeká, Maršík zběsile nakupuje, aniž by si sám přiznával proč: „Zachvátil jej jakýsi vír, divný zmatek, který jej nutil navštěvovat obchody a nakupovat nejrůznější předměty. Kdyby se ho někdo tázal, proč tak činí, nedovedl by odpovědět.“⁷⁰

Ten „divný zmatek“ je podvědomý plán vraždy i s jakousi sebezáchovnou intuicí následně opustit město i zemi. Na Maršíka během nákupů mluví druhý, vnitřní hlas v množném čísle a Maršík mu stejně tak odpovídá. Vypadá to, jako by se stal dvěma lidmi – jedním zmateným a nešťastným Maršíkem a druhým rozhodnutým vraždit a následně utéci. Přesto navenek převažuje ten první Maršík, který toho druhého utiňuje zcela očividnými lžemi. Svádí vnitřní boj sám se sebou, kdy jedna půlka nechce vraždit. Dokonce přemýšlí, že by kladívko, které si koupil zahodil, ale vražedná půlka mu připomíná, že jej přece potřebují „pro domácnost“.

⁶⁹ Poláček 1932, s. 74.

⁷⁰ Tamtéž, s. 103.

Jakmile se společně s Alžbětou začnou blížit k místu, kde Maršík bydlí, je z dialogu mezi ním a Anežkou cítit jakási radost – konečné rozehřešení, úleva, že již tato muka nebudou mít delšího trvání.

Vraždu Maršík spáchá v afektu, ve strachu, že to Alžběta přežije, proto ji i po uškrcení ještě rozbije lebku kladivem – aby si byl jistý, že už se nepohne, že od ní a všeho, co se jí týká bude mít konečně pokoj. Během vraždy se mu opět navrácí vzpomínka na dětství na pouti, na které viděl prodavače rozbíjet kokosový ořech, tuto vzpomínku si lze opět vykládat jako určitý obranný mechanismus v psychice člověka, jak vyrovnat se s hroznou realitou a s vykonávaným skutkem tím, že na jeho místo dosadí nějakou vzpomínku.

Šalda říká, že je to vražda „[...] zcela diletantská, zcela nepromyšlená.“⁷¹ S čím do jisté míry nelze jinak než souhlasit. Maršík si sice připraví věci, aby mohl utéci, jde s Alžbětou záměrně v noci, aby se vyhnul, co to jen jde, svědkům, ale samotnou vraždu páchá nedaleko svého bydliště. Mrtvou navíc nechá ležet v poli a jejího koše s osobními věcmi se následně nezbaví o nic lepším způsobem.

4.2.3 Po vraždě

Po vraždě se Maršík potýká sám se sebou a se svým špatným svědomím s neobratností jemu vlastní. Opět jej překvapuje, že ačkoliv provedl tak hrozný čin a tolik věci se pro něj změnilo, svět kolem něj je stále stejný, všechno vypadá tak jako dřív. Je zakřiknutý víc než kdy předtím a uzavřený sám do sebe, svoje okolí vnímá, ale nereaguje na něj. Alžbětiny osobní věci donese do hospody, ve které sedává překupník s věcmi. Což znovu pokládá za velice povedený nápad, avšak čtenář již po prvním „zdařilém nápadu“ tuší, že se nejedná o nápad nijak povedený. Maršík si totiž neuvědomuje, že prodejem získá vražda hned několik svědků, a navíc se tím nelze věci „definitivně“ zbavit.

Ze svého špatného psychického stavu se znovu pokouší vylhat, tentokrát už ale lže je sám sobě. Je sám sobě jediným, koho si ještě dokáže všímat. Tentokrát však lži vedou jen ke sluchovým i zrakovým halucinacím, které ho upozorní, že ačkoliv se již zbavil Alžběty i jejích věcí, stále zůstávají peníze, které jí odcizil.

Pro okolí se v té době stává již podezřele podivínským – i pro svou manželku, která doma ve slammíku objeví bankovky, načež mezi nimi dojde k hádce, po které se Maršík začne litovat jako nevinný (to je koneckonců sám pro sebe po celou dobu). „Litoval sebe, až jej slzy zaštíply v očích. Myslil to dobře a nyní má být trestán, nevěda zač.“⁷²

⁷¹ Šalda 1932–1933, s. 197.

⁷² Poláček 1932, s. 125.

Rozhodne se tedy, že peníze musí utratit, přesto ale znovu nejedná podle svých slov a rozhodnutí. Jde do biografu a při filmu se přímo kavalířsky zastává mladé herečky na plátně, představuje si, jak lupiče vede na úřad a odevzdává jej do rukou zákona. Snaží se tím odčinit svůj vlastní hřích? Nebo si jen tajně přeje být chycen a „napraven“? Jeho nitro a myšlenkové pochody jsou pro čtenáře stejně nečitelné jako pro Maršíka samotného. Následně se totiž toulá nocí a nepočíná si nijak heroicky ani dobře – snaží se peníze pouze utratit.

Chvilí předtím, než je objeveno Alžbětino tělo si Maršík, alespoň na chvíli, uvědomí svou proměnu z nevinného člověka ve vraha: „Maršík ví, že nákaza vstoupila do těla již tenkrát, když mu přišla do hlavy ona myšlenka, které se podívoval a pro kterou se sám sobě kořil. Nyní je celý organismus otráven a Maršík cítí, jako by kůže byla pokryta neviditelnou svědivou vyrážkou.“⁷³

Když se tělo najde, začne Maršík uvažovat opět trochu racionálněji (v rámci svých mezí), přemýšlí, jak by mohl vyšetřující zmást, kdyby se přišel podívat na místo vraždy, a vzpomene si, že si předtím zakoupil kufr a vybavení na cestu. Obstará si tak ještě některé věci, a aniž by o své cestě pryč nějak přemýšlel, usedne do vlaku a ujíždí pryč. A znovu se obrací zpět do své minulosti, má v plánu uchýlit se na místo, na kterém se kdysi cítil dobře – do Ruska. Ale hnán protichůdnými pocity svého rozdvojeného já vystoupí mnohem dříve, než zamýšlel. Za městem, v kterém vystoupil, stráví úmornou noc ve stohu, ve kterém svádí další dialogický souboj sám se sebou. Jeho druhý hlas k němu praví: „Zabil jsi a sám jsi zemřel.“⁷⁴ a Maršík tu vůbec poprvé pocítí strach ze své vlastní smrtelnosti.

Maršík jako takový ovšem zemřel již mnohem dříve – jak si správně uvědomil, jeho smrt započala už ve chvíli, kdy se pro inzerát do novin rozhodl.

Po úmorné noci jej znovu zradí noviny – nyní titulek o vraždě blízko Prahy a o četnících, kteří jsou pachatelé na stopě. Díky tomu mu vysvitne v hlavě spásná myšlenka, že jej přátelé četníci nedají, celý čin mu bude odpuštěn, a ještě všichni pochopí, že to, co udělal bylo nezbytné, protože on sám byl obětí Alžběty a posléze peněz. Tomuto absurdnímu scénáři naivně uvěří a jede zpět domů.

4.2.4 Po zatčení

Jakmile se navrátí domů, je zatčen. Dlouho zapírá, snaží se bojovat, ačkoliv se pomalu před pražským detektivem psychicky hroutí a má dojem, že vše, co se mu přihodilo s Alžbětou

⁷³ Poláček 1932, s. 137.

⁷⁴ Tamtéž, s. 163.

byl jen nesmyslný sen. Nakonec se detektivovi Fuksovi přizná. V tu chvíli pláče, lituje, ale díky zatčení z něj pomyslně celá vina padá.

Ve vězení špatné svědomí už jako by neexistovalo. Jeho problém a starost je rozřešena. A tak dokonce i tam, kde čeká na jistou popravu, se již zcela jednoznačně ospravedlňuje jako nevinný – předvádí se před strážci, aby jim ukázal, jaký je dobrý člověk. A dokonce sám sebe lituje, že musí být v cele s kriminálníky, kterým on přece není. Sní – jeho nitro je zas rozděleno ve dvě, ale tentokrát to nejsou zlé myšlenky a svědomí, tentokrát jsou to sny, v kterých svým blízkým rozumně radí. Představuje si i spoustu situací, kdy mu je odpuštěno, kdy jsou otevřeny dveře a on za své dobré chování bude moci odejít. Opět se navrací velký snílek Maršík, jak ho čtenář poznal na začátku knihy. „Sliboval velká odhalení. Jakmile promluví, svět užasne. Jemu stačí říci slovo a všechno vezme velký obrat.“⁷⁵ Přitom je pro policii je jen kauza, nikoliv člověk.

Při soudním líčení má Maršík sice plnou hlavu myšlenek na to, co by měl říci na svou obhajobu, co by měl namítnout na nařčení ze strany předvolaných, ale jen mlčí a skutečná slova, tak jako vždy předtím, nenachází. Následně dokonce začne přemýšlet nad úplně jinými věcmi – o nádraží, o tom, že by tam měl být a pracovat, protože to tu mohou rozsoudit i bez něho, o jídle... Vždyť on je přece nevinný: „Tak já mám být ten špatný a ona nic? Ó, kdybyste ji znali, ta byla! Co peněz jsem s ní utratil, ona by jenom pořád užívala.“⁷⁶

4.2.5 Před smrtí

Před popravou je Maršík tichý a zasmušilý. Je převážen z vězení na popraviště, ale mlčí a snaží se z auta zaslechnout co nejvíce zvuků světa. Snaží se zachovat si chladnou hlavu, vypravuje o svém životě, o tom, jaký byl člověk, brečí a střídavě skáče ze vzpomínky na vzpomínku – z dětství na svůj pobyt v lazaretě, ale vzpomínání na „doby štěstí“ mu zde již k útěše nestačí. Nakonec jej utěší utvrzení se v tom, že až on nebude, nebude ani nic jiného. V tomto uklidnění sebe sama je ještě naposledy patrný jeho egocentrismus a naivita, která ho podobně překvapila, když nabyl peněz, nebo ráno po tom, co spáchal vraždu. Tak jako si předtím myslel, že se svět musel změnit, když se s ním stala taková velká změna, že někoho zavraždil, si nyní nedokáže představit funkční svět, ve kterém by on nebyl.

Do poslední chvíle přesto věří ve svou nevinu a neznámou záchranu, a tak ještě na popravišti vykřikne „Ať žije pan prezident!“⁷⁷.

⁷⁵ Poláček 1932, s. 201.

⁷⁶ Tamtéž, s. 220.

⁷⁷ Tamtéž, s. 232.

4.3 Postava vraha v psychologickém románu

Na základě rozboru postavy v knize lze tvrdit, že postava vraha v psychologickém žánru může být mimo jiné i obyčejný člověk s velmi bohatým vnitřním životem (v případě Maršíka je to bohatá imaginace, snivost a schopnost autosugesce). Tato postava není vrahem od úplného začátku knihy, ale prochází určitým psychologickým vývojem, který ji k vykonání aktu stále více přibližuje. Nejvíce patrné změny v psychice jsou v období před vraždou, během vraždy, po vraždě, ale i po zatčení. Mění se její zvyky, její způsoby uvažování, ale i vnímání času a reality. Má špatné svědomí, špatně spí nebo nedokáže dělat jindy zcela samozřejmé činnosti. Tím ovlivňuje život nejen svůj, ale i život postav, se kterými přichází do styku (manželka, děti, oběť, bývalá zaměstnavatelka oběti). Postava může kromě zvyků naprosto změnit i svůj osobitý temperament – z extroverta se tak pod vlivem stresu, špatného svědomí nebo jiných vnějších vlivů stává introvert či člověk žijící jakoby za oponou, v distanci od reality, která na něj tu a tam prosvítá jako zlá kletba.

Přestože je Maršík zprvu „hovorka“, má problém hovořit o tématech vážných, nebo takových, které se netýkají jeho „úžasně osoby“. Proto také více přemýšlí o tom, co by chtěl/měl udělat, než že by skutečně jednal. Lže sám sobě a nepřipouští si zcela očividné skutečnosti (třeba to, že je vinen). Postava je více upjatá sama na sebe než na své okolí – dalo by se říci, že své okolí od určité fáze již nedokáže vnímat (a pokud ano, tak jen zkresleně). Často se vrací do minulosti, ať už prostřednictvím snů, vzpomínek, či v dialozích s jinými postavami – minulost je pro postavu útočištěm (při páchání zločinu) a symbolem nějakého dávno pohaslého úspěchu/štěstí (na vojně, kde dokázal obstarat cokoli a byl za to chválen).

Sám pro sebe je Maršík nevinný, i přesto, že jej pronásleduje špatné svědomí a nedá mu pokoje, on vinu jen svádí na své okolí, okolnosti a na oběť samotnou.

Sledujeme tu zkázu a proměnu přízemního „malého“ člověka na vraha, hnaného touhou po nedosažitelném snu. Na rozdíl od hororu nebo detektivky cítíme s postavou určité sblížení – pocítujeme pro něj lítost a snad si i přejeme, aby jeho změna konečně spěla k lepšímu. Je relativní, jak chladným a drastickým způsobem zabil, přesto pro postavu pocítujeme určité pochopení a lítost. Tu pocítujeme obzvlášť i v jeho posledních chvílích, kdy zcela jasně vyplývá najevo, že Maršík není přímo špatný člověk, že to ani není chladnokrevný vrah, že má sice svoje špatné stránky, ale že má i stránky dobré. Celý jeho osud byl zpečetěn koloběhem lži, výmyslů, snů a sebelítosti pramenící z neschopnosti se realitě postavit čelem včas.

5 Ladislav Fuks

5.1 Fuksovi hrdinové

Ladislav Fuks (1923–1994) byl zvláště talentovaný spisovatel, ačkoliv, jak dokládají vzpomínky Jana Halase v knize *Dodatky*, neměl jako literát „načteno“. Na začátku své kariéry byl často srovnáván s Kafkou, kterého si až na základě častého srovnávání přečetl.⁷⁸ Přesto měl mimořádný talent na práci s textem, jeho motivickou výstavbou, práci s kompozicí i postavami. Vzdělanec a milovník umění i hudby, který ovšem neprožil příliš šťastný život. Tuto příbuznost můžeme snadno nacházet i v senzitivních hrdinech Fuksových próz, kteří jsou osobnostmi prožívající ne příliš šťastný život, přičemž hlavní vinu na tom nese svět, ve kterém žijí. Edward Morgan Forster vnímá podobnost mezi spisovatelem a jeho literární postavou takto: „Když spisovatel sám je lidská bytost, existuje mezi ním a jeho látkou příbuznost, která v mnohých jiných odvetviach umenia chýba.“⁷⁹ Tato podobnost je pro literaturu specifická. Ačkoliv spisovatel píše o jiných lidech, než je on sám, slovy vytváří, jak se Foster domnívá, neopracované podoby sebe samého.⁸⁰

Zejména v raných Fuksových prózách (*Pan Theodor Mundstock* [1963], *Variace pro temnou stranu* [1966], *Spalovač mrtvol* [1967]) se setkáváme s jedinci slabými, ať už po stránce fyzické, či psychické. A jejich slabost/malost, v souvislosti s ukotvením ve světě a společnosti (náboženské vyznání, rodinné zázemí, fyziologické znaky, kariérní pozice), je vyčleňuje. Tyto postavy jsou vůči okolním jevům, které je převyšují, bezbranní.

A právě takoví jedinci jsou ve Fuksových prózách konfrontováni s temnou realitou, jež je přesahuje a z které mají ať už přiznaný, či nepřiznaný strach. „Postavy jsou ohrožovány nenávisťou agresivitou, jež se už chystá rozezvučet v nich temnou strunu, uhodit na klávesu, jež má zůstat skryta na dně nitra každého jedince. Tomuto volání podlehe snad jedině pohřební zřízenec Karel Kopfrkingl ze *Spalovače mrtvol*.“⁸¹

Erik Gilk v knize *Vítěz a poražený* tvrdí, že Fuksovy prózy „[...]“ byly vnímány jako úpěnlivá výpověď o ohroženém člověčenství, o krizi lidskosti, zároveň je v nich znát nezvratné přesvědčení o silách a schopnostech člověka odolat zlu i v té nejkrutější době.⁸² A právě proto, že Kopfrkingl nedisponuje schopnostmi odolat zlu, naopak zlu přitaká, vymyká se ostatním Fuksovým postavám a stává se vrahem.

⁷⁸ Halas 1996, s. 70.

⁷⁹ Foster 1971, s. 54.

⁸⁰ Tamtéž, s. 54.

⁸¹ Gilk 2013, s. 12.

⁸² Tamtéž, s. 12.

5.2 Literárně historický kontext *Spalovače mrtvol*

Haman řadí⁸³ Fuksovo dílo do české prózy po roce 1945, jež svou pozornost navrácí k tématu okupace a holokaustu. V době vzniku byl *Spalovač mrtvol* všemi očekávanou knihou, protože se jednalo atypicky o horor a také byl Fuks v té době již proslaveným autorem s výjimečným stylem. O rok později navíc vznikl stejnojmenný film *Spalovač mrtvol* (1968) režírovaný Jurajem Herzem, se kterým Fuks spolupracoval na scénáři. Výsledkem byl stejně brilantně zpracovaný umělecký kousek mísící prvky hororu, psychologické studie s temně groteskními prvky.

Knihla vyšla v roce 1967 a byla hodnocena poměrně ostře, ne všichni tehdejší kritikové dokázali ocenit důmyslnou motivickou výstavbu, kterou tu Fuks předvedl. Hodrová ve své knize *...na okraji chaosu...* o správném použití motivů hovoří jako o něčem, co text posiluje, avšak o Fuksově knize se vyjádří jako o textu trpícím až motivickou hypertrofií⁸⁴, což je ale pro Fuksovu knihu předností v mnoha aspektech. Mě ovšem bude zajímat aspekt vykreslení hlavní postavy, postavy vraha, k čemuž tyto motivy pomáhají, o tom ale až později.

5.3 Spalovač mrtvol

Žánr hororu pochází z anglického slova „hrůza“ či “zděšení“ – jedná se o silně emotivní příběh, který působí na čtenáře tísnivým pocitem strachu, hrůzy nebo napětí.⁸⁵ Hrůza pochází z vnějšku – z psychologické výstavby hrdiny, ačkoliv nám do jeho mysli není téměř nikdy dovoleno nahlížet. On sám nám k tomu ovšem dopomáhá dlouhými monology, jejichž asociační návaznost je kontrastně děsivá. Chvíli slyšíme mluvit starostlivého otce, chvíli nekrofilního spalovače a následně se nám ukáže o Tibetu snící nacistický přísluhovač.

Naopak emocionalita je dle Mázlové a Kudláče v hororu nastolena především strachem z neznáma, což je situace, ke které v knize dochází při převrácení normálních vztahů (například těch rodinných) nebo vpádem iracionálna do každodenního dění⁸⁶ (což nás ve Spalovači provádí od začátku do konce knihy).

5.3.1 Myšlenky a promluvy spalovače

S fikčním světem knihy se čtenář seznamuje zejména prostřednictvím monologů, mající převážně asociační tendence, a to i v případě, pokouší-li se hrdina o komunikaci s některou

⁸³ Haman 1990, s. 57–61.

⁸⁴ Hodrová 2001, s. 735–736.

⁸⁵ Mázlová, Kudláč 2004, s. 253.

⁸⁶ Tamtéž, s. 253.

jinou vedlejší postavou. Tento způsob již sám o sobě přináší prvek záhady a tajemství kromě vyřčených, často převzatých myšlenek a názorů, nám hlavní postava zůstává velmi skryta.

Je jakýmsi zrcadlem do světa, který se nám mění před očima a ve kterém nic není tak, jak se zdá – ani samotná postava. Postava v příbězích většinou bývá aktérem děje, kdežto Kopfrkingl děj pouze odráží – vstřebává myšlenky jiných a realizuje jimi svoji existenci, kterou doplňuje o motivy/témata svých „zájmů“ (smrt, kniha o Tibetu, později nacistická ideologie) a dává jim tím určitou platnost ve svém uzavřeném vesmíru. Postava je pro čtenáře pokrouceným zrcadlem do literárního světa, které se zdánlivě jen vrací a opakuje, zatímco uvnitř spalovačovy duše probíhají děsivé změny.

Velmi často se zaměřuje na zprvu všední věci či děje, které mají ale pro narativ v knize zásadní význam. Když v první kapitole hovoří spalovač o panu Straussovi, jemuž žena zemřela na krční souchotě a syn na spálu, předznamenává tím smrt své vlastní ženy, kterou oběsí, a synovu, kterého po usmrcení spálí. Dalším příkladem je, když si Kopfrkingl stále dokola všímá „mladičké růžolící dívky v černých šatech“ a toto slovní spojení se po narozeninách dcery Ziny přenesse i na ni a anticipuje tak její oděv v plánované hodině smrti. Daniela Hodrová popisuje tento stav propojení věci s postavou jako kostým nebo masku, který se stává svým navracením neoddelitelnou součástí postavy, s kterou je spojovaný.⁸⁷

V ostatních případech, kdy se postava pouze repetitivně nenavrací k myšlenkám a domněnkám jiných postav, navrací se a přijímá pouze okolnosti, které jej přesahují a které napomáhají udávat smysl jeho bytí: jsou to myšlenky na smrt (a s ní spojený řád smrti a krematorium) a kniha o Tibetu (pojednávající o buddhismu a Buddhovi). Má ale i „normálnější zájmy“ o kterých rád mluví a ke kterým se velmi často navrací – ženy a hudbu. Avšak normálnějšími se zdají být jen na začátku knihy, později se i tyto dvě záliby ukáží jako součást patologického chování Kopfrkingla.

5.3.2 Spalovačovy zájmy

Smrt vnímá Kopfrkingl jako osvobození od utrpení pozemského života, kniha o Tibetu pro Kopfrkingla pouze dokresluje jeho představu o smrti a co po ní bude následovat, ženy obdivuje všechny, jsou-li krásné – a to i přesto, že v první třetině knihy mluví o manželském svazku jako o posvátném obřadu: „[...] Člověk má zůstat věren své ženě a žena svému muži. Svatba je posvátný obřad. [...] ,tak posvátný obřad se má konat jen jednou v životě. Je to něco podobného jako prohlášení za mrtvého,‘ [...]“⁸⁸ Pominu-li, že i v tomto případě se mu

⁸⁷ Hodrová 2001, s. 711–712.

⁸⁸ Fuks 2017, s. 62.

do přirovnání vkrádá smrt, a to zcela otevřeně a všedně jako jindy, mluví Kopfrkingl jako věrný a poctivý manžel a tak se i chová. Svou ženu oslovuje něžnými adjektivy (něžná, nebeská, drahá), na druhou stranu ale obdivuje mrtvé, o mrtvých ženách mluví s takovým zalíbením a takovou vášní, že jeho záliba v ženách nemá daleko od nekrofilie. Zároveň se prořekne, že Maličká od Malvazu, horší prostitutka, je jeho známá – a to ještě v takové situaci, kdy tuto informaci sděluje svému synovi a ve stejném souvětí zmíní i svou manželku. Rodinné vztahy se tu tak ukazují stále více převrácené a zdeformované. Jeho vášně pro hudbu je ze všech výše zmíněných zvláštností snad nejvíce normální – obdivuje ji při každé příležitosti (doma v rádiu s rodinou), ale poslouchá ji i při smutečních obřadech a nebojí se tyto dvě situace kombinovat (rodinně vypráví o hudbě na smutečním obřadu).

5.3.3 Proměna postavy spalovače

Je třeba říci, že hrůza je tu ztvárněna právě v oné změně – podobně jako u psychologického románu i zde se postava mění – ke změně však dochází implicitněji nežli u postavy Poláčkovy z *Hlavního přelíčení*. Tato skrytá psychologizace postavy a její postupná změna je z hlediska výstavby hororové atmosféry žádoucí. Podobně jako samotný strach pochází z naší psychiky (nejsou to slova, která nás děsí, ale jejich význam, pocit, který v nás vyvolají), tak podobně funguje i vyobrazení postavy spalovače v knize. Mnohdy to nejsou jednotlivé monology, které postava vede, ale jejich přítomnost v kontextu nebo proměna, která v nás vyvolá pocit strachu, neblahého očekávání, děsu a frustrace. Proměna postavy je tu velice postupná – je dlouho zakryta neosobními názory převzatých myšlenek a témat, ke kterým se Kopfrkingl neustále vrací, zatímco skutečná proměna se děje uvnitř – tam, kam čtenář nemá přístup. Tuto proměnu lze vnímat jen v náznacích – v drobných změnách v dialogu, změnách v Kopfrkinglových zvycích. Jako by skutečná podstata bublala skryta pod pokličkou a čtenář byl jen v očekávání, kdy míra náznaků přeteče.

Děje se tak na Vánoce, kdy Kopfrkingl definitivně připustí, že je „čistá germánská duše, předurčený a vyvolený“ německou říší, novou říší. Jeho zájmy a rituály se náhle mění – dělá to, co mu radí Willi, nebo to, co od něj „říše očekává“, navštěvuje německé kasino, kde sice stále nepije ani nekouří, zato však projevuje nezdravou náklonnost k tamějším ženám. Jeho chování se mění, avšak vyjadřování vůči rodinně zůstává nezměněno. Spalovač chce pro svou rodinu to nejlepší až do konce, jedině, co se v tom mění, je způsob, kterým toho chce dosáhnout. Zatímco na začátku knihy přemýšlí o tom, jak pro rodinu vydělat více peněz, na konci pokládá za velké dobrodiní jejich předčasnou smrt.

5.3.4 Konformizace

Postava prochází změnami jen kvůli působením vnějších vlivů, na které je senzitivnější, než je normální. Je typickým příkladem lidské konformizace, která nabývá zrůdných rozměrů právě u člověka duševně chorého (jako je Kopfrkingl). Nejenže bezmyšlenkovitě přejímá cizí názory a slova, ale velmi významně se upírá na slova těch, kteří mají ve společnosti vyšší postavení než on sám. V šesté kapitole se vrací ke sloům doktora Bettelheima: „Násilí se nikomu nadlouho nevyplácí, řekl mi, žijeme přece v civilizovaném světě, v Evropě dvacátého století [...]“ Doktor Bettelheim má v té době, na rozdíl od spalovače, auto a dva byty nad Kopfrkinglovými, přičemž jeden je jeho ordinace. V téže době o Židech prohlašuje s něhou jemu vlastní: „Vždyť jsou to tak laskaví a obětaví lidé.“⁸⁹ Auto a dobré postavení má ovšem i jeho kamarád Wilhelm Reinke, který na návštěvu ke Kopfrkinglovým chodí zpravidla hezky oblečen, hovoří o štěstí pouze pro stoprocentní občany, o schůzkách s důležitými lidmi a místech, o kterých se Kopfrkinglovi dosud ani nezdálo. Není tedy divu, že Kopfrkingl velmi brzy začne tíhnout k myšlence o své vlastní vyvolenosti, kterou mu Willi vnukl. Poprvé se k této myšlence vrací v šesté kapitole: „[...] Ale Willi má možná pravdu i v tom, že štěstí mohou vybojovat jen silní, stoprocentní lidé.[...]“⁹⁰

5.3.5 Knihy života

Do té doby, než se v knize Willi objevuje má Kopfrkingl jen dvě knihy, kterým je věrný a které mu poskytují pravdu a smysl života i smrti – velká žlutá kniha o Tibetu a jízdní řád smrti, který si jako knihu nechal svázat. Třetí „knihou“ se pro něj symbolicky stává právě jeho přítel Willi ve chvíli, kdy spalovače definitivně přesvědčí o jeho vyvolenosti a germánské čistotě: „[...] Tak se mi zdá, [...], že Willi mluvil pravdu jako kniha...“⁹¹ Spojením těchto tří zdánlivě neslučitelných knih se do knihy promítá další nepříjemné tušení zkázy, která po takovém spojení musí neodkladně nastat.

5.3.6 Dvě tváře

Kopfrkingl se ke svým blízkým (rodině, známým) vždy projevuje s nadměrnou vstřícností a něžností – něžně je oslovuje (dokonce i kočku jako „čarokrásná“), myslí na ně (pečlivě vymýšlí dárek pro dceru k narozeninám), je starostlivý: „Zinušce je šestnáct, Milivoji čtrnáct, jsou právě ve věku, kdy nejvíc potřebují a já se musím o vás starat, je to má svatá

⁸⁹ Fuks 2017, s. 47.

⁹⁰ Tamtéž, s. 51.

⁹¹ Tamtéž, s. 89.

povinnost. [...]“⁹² a lítostivý: „[...] a já toho pana Prachaře lituji a ještě víc lituji ji, paní Prachařovou, a jejich Vojtíka. Bojím se, aby to ten chlapec neměl po něm.“⁹³

Jeho skutečné myšlenky vyjdou najevo až v desáté kapitole, kdy na sebe spalovač bere podobu žebráka. Bohumil Fořt ve své publikaci *Literární postava* zmiňuje: „[...] jsou velice důležité i postoje postav, které postavy ke svému vzhledu zaujímají, případně to, jak a za jakých okolností ke změnám jejich vzhledu dochází a jaký vliv mají tyto změny na proměny vztahů mezi jednotlivými postavami a jejich postavením.“⁹⁴ A skutečně, teprve až když se spalovač mění na pouhého žebráka, odkládá svůj snubní prsten (poprvé za celé své manželství) a můžeme zahlédnout, jak daleko již postoupila skutečná proměna mírumilovného otce ve vraha. S novým vzhledem Kopfrkingla rázem mizí proud převážně asociačně reflexivních monologů a daleko víc pohlížíme do jeho surového nitra, němž je: „otevřeně upřímný, chybí nátěr jeho rozněžnělosti a přestetizovanosti. Projevuje značnou nevraživost vůči synu Milimu, [...] Nepokrytě nenávidí Židy, přitakává Hitlerovu plánu je vymýtit, zmiňuje jeho rasovou teorii [...]“⁹⁵

Tato „utajená tvář“ se nám následně zjevuje následně tím více, čím více spalovač podléhá nacistické ideologii. Ačkoliv je na své nejbližší (ženu a děti) něžný až do poslední chvíle, jeho zvyky a styl mluvy jsou stále více a více prosyceny vlivem Williho. Upouští ze svého nekonfliktního způsobu komunikace a mění se na nekompromisního – pana Fenka, který se prostřednictvím Kopfrkingla snaží dostat k morfiu, velmi rázně napomíná a vyhrožuje mu policií, což ubohého pana Fenka zastraší. Toto své jednání spalovač ovšem vnímá jako vítězství a utvrdí se v tom, že to, co dělá, je správné: „Ejhle vskutku, jak se dá silou, charakterem prospět lidstvu. Slabí a méněcenní jsou přítěží [...]“⁹⁶

I v okamžiku, kdy v německém Casinu rozhodne o osudu své rodiny, zůstává jeho vztah k rodině téměř nezměněn. Je o něco jízlivější, nebojí se mít narážky na jména, nebo na židovskou národnost Lakmé, přesto se však k celé rodině chová velmi ohleduplně – bere je na výlet, ukazuje jim okolí, oslovuje je pro něj typickými něžnými adjektivy. Tento kontrast vyvolává děsivé napětí, které je dovršeno ve stejně kontrastních způsobech vražd.

⁹² Fuks 2017, s. 8.

⁹³ Tamtéž, s. 25–26.

⁹⁴ Fořt 2008, s. 67.

⁹⁵ Gilk 2013, s. 66.

⁹⁶ Fuks 2017, s. 119.

5.3.7 Spalovačova šílenost

Spalovačovo patologické (mnohdy až rituální) chování je nám zjevné již od začátku knihy, přesto jej ještě není nutné považovat za šílenec, Kopfrkingl titož žije zdánlivě normálním životem – má dvě téměř dospělé děti, ženu a práci, která jeho život ovlivňuje poněkud více než je běžné. První skutečný náznak šílenosti přichází ve chvíli, kdy dojde k nahlédnutí do Kopfrkinglových myšlenkových pochodů a zároveň k úplnému rozdělení jeho osobnosti na to co „říká“, a to, co si „myslí“/“dělá“. V tu chvíli je pod vlivem Williho jako knihy a zároveň se sám protagonista (i když zatím jen myšlenkou) spojí s knihou druhou – s velkou knihou o Tibetu a s dalajlámou: „Je to skoro tak zajímavé a podivuhodné, tahle má proměna, proměna, jako převtělování dalajlámy v mé knize o Tibetu [...]“⁹⁷

Druhý, tentokrát již zcela očividný znak šílenosti (a počínajících halucinací), přichází po jedné z návštěv německého Casina, kde jej Willi spraví o původu jeho ženy a upozorní na zženštilost a změkčilost jeho syna. Spalovač není dost silný nátlaku odporovat. Je sám v sobě utvrzen, že činí dobro, a tak Willimu i německé společnosti přitaká: „Mohu se přece dát rozvést, pánové.“⁹⁸ Ačkoliv to pronáší s klidem, domů se vrací zřejmě vnitřně rozladěn – místo toho, aby šel spát, prohlíží si byt, rodinnou fotografii a nakonec sahá po spásné knize o Tibetu, s níž přichází další fáze rozkladu jeho normality: „[...] zdálo se mu, jako by z knížky, jež mu klesala na klín, někdo vystupoval, takový klam nitra [...]“⁹⁹

Po vraždě manželky i syna dostává Kopfrkingl povýšení, kde je nutná „[...] naprostá mlčenlivost, je to tajné.“¹⁰⁰, načež začne spalovač přemýšlet o „záchraně“ i své dcery Ziny. Je ovšem přerušen – přichází tibetský velvyslanec, který hovoří německy. Sděluje Kopfrkinglovi, že je reinkarnací Buddhy a že jej očekává trůn. Opět zmiňuje, že je třeba „[...] naprostá mlčenlivost, je to tajné [...]“¹⁰¹ V tuto chvíli již spalovač žije šílenstvím, které jej postupně a nenápadně stíhalo. Na druhý den pro něj přichází opět tentýž velvyslanec a následně ho odvádí několik lidí do bílého auta, auta pro anděly (do sanitky). Je pravděpodobné, že Kopfrkinglovo šílenství vyšlo na povrch a byl pro říši nevhodným. Po konci války, v polovině května roku 1945 se Kopfrkingl vrací sanitním vlakem zpět domů, stále působí jako chorý člověk, navíc cestuje ve vlaku společně s „bezrukými a beznohými“, tj. pacienty. Je tedy dost pravděpodobné, že šíleným již zůstal a své „spasení lidstva“ vnímá jen ve svém šíleném vědomí, které se pro něj stalo realitou. Dle Gilka se ovšem nabízí

⁹⁷ Fuks 2017, s. 98.

⁹⁸ Tamtéž, s. 107.

⁹⁹ Tamtéž, s. 108.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 131.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 133.

i možnost interpretace, že byl pan Kopfrkingl v táboře skutečně zaměstnán jako specialista na spalování živých lidí.¹⁰²

V poslední části knihy je tak obludnost vizionářského sériového vraha dovršena, zanechává otázky v rozmývajícím se hranici mezi realitou a Kopfrkinglovými bludy.

5.4 Postava vraha v hororu

Na základě rozboru postavy v knize lze tvrdit, že postava vraha v hororovém žánru v knize *Spalovač mrtvol* je charakteristicky nejednoznačná, dokonce až psychicky pokroucená. Přesto může jít o na první pohled obyčejného člověka, který navenek působí mile a svědomitě. Objevuje se tu rozpad osobnosti – zprvu z „pouze“ patologického chování až do úplné šílenosti. Rozpad a změna tu ovšem probíhá postupně a velmi skrytě – zprvu ji takřka nevidíme, pouze nastoluje ono tajemno a tajemství, na které je čtenáři dopřáno dostávat pouhé náznaky a zanechávat ho v neblahém očekávání. Odpověď přichází až když je „příliš pozdě“ – jako šokující a neočekávaná vražda.

Hororově neblahé očekávání tu přitom od začátku nastolují atypicky utvořené Kopfrkinglovy monology vedeny příliš něžným způsobem a neustále se vracející k tématům, která pro něžnost rozhodně nejsou vhodná (například jeho přichylnost k mrtvým ženám).

Děsivého pocitu tu pro čtenáře nabývá i kvůli neustálému opakování a přebírání slov či myšlenek jiných „silnějších“ lidí, aniž by u postavy proběhlo kritické zhodnocení dané myšlenky/skutečnosti. Hororový je rovněž kontrast a rozpor mezi Kopfrkinglovým jednáním a jeho monology – případně mezi tím, co si skutečně myslí a tím co říká. K vykreslení vnitřních pohnutek postavy nám napomáhají předměty a motivy (věneček jako zákusek symbolizující věnec na hrobě), čtenář tak nikdy nedokáže předem odhadnout, který z motivů, k nimž se Kopfrkingl ve svých asociačních monologech vrací, může být předznamenáním něčeho špatného, a který je jen součástí příběhové linky. Tato nejistota a neustálý vpád (často iracionálních) podnětů hrajících na čtenářovu psychickou stránku je pro horor typický.

Hrůza vychází také z autorova výběru společenského postavení, ve kterém Kopfrkingl je. Jako hlava rodiny, otec dvou dětí, který má v každé situaci svými monology navrch, je zprvu vnímán (čtenářem i sebou samým) jako ochránce rodiny, později je to ale právě on, kdo sáhne na život a zdraví svých nejbližších – jako sériový vrah. A je to právě i on, kdo tyto činy klasifikuje jako milosrdné vykoupení.

¹⁰² Gilk 2013, s.79.

Na rozdíl od psychologického románu, kde myšlenky na spáchaný zločin vraha pronásledují, v hororu je pro vraha spáchaný zločin polehčující událostí. Spalovač se bez předstírání či sebeklamu vnímá jako zachránce. Pan Kopfrkingl dokáže bez „mrknutí oka“ své nejbližší zabít (a to v tak nečekané situaci, že je šokován i čtenář), o smrti členů své rodiny dokáže bez výčitek lhát, a navzdory činům, které spáchal, si nadále užívá života – dokonce by se dalo říci, že ještě intenzivněji než před vraždami.

Ani na konci knihy nepřichází skutečné vykoupení, spravedlnost či zpytování svědomí. Postava je definitivně zacyklena ve svých bláznivých představách a členové rodiny již nenávratně mrtvi. To zanechává čtenáře v nepříjemném až sklíčeném rozpoložení, což je u hororového žánru více než žádoucí.

6 Závěr

Cílem této práce bylo lépe objasnit existenci literární postavy vraha ve vybraných dílech. Ačkoliv šlo o vraždy odlišné, s odlišnými motivacemi, se ukázalo, že pro každou postavu vraha je důležitá určitá frustrace. Každé vraždě přechází nějaká nespokojenost a z ní často pramenící touha po změně. Frustrace postavy pramení z překážky, z nespokojení, nebo ze zdánlivě bezvýchodné situace. Její míra je zcela individuální, ale musí být pro vraha dostatečně silná – musí jej dostatečně hlodat, dostatečně měnit, dostatečně zasahovat do jeho každodenního života, aby jej přinutila spáchat trestný čin. V knize *Muž a stín* je Friedmann sžírán a frustrován po dvaadvacet let „zradou“, kterou přišel o to, čeho si nejvíc vážil – postavení a peněz. V případě *Hlavního přeličení* je zprvu postava zprvu nespokojena se svým vlastním životem, vlastní malostí a neschopností věci dotahovat do konce. Následuje pak opravdová frustrace ze situace, ze které si Maršík nedokáže pomoci jinak než vraždou. Ve *Spalovači mrtvol* je postup a míra frustrace postavy nejvíce skryta. Kopfrkingl, „[...] synek dost prostých rodičů [...]“¹⁰³, je mužem ve středním věku, který to nikam významně nedotáhl (je „pouhým“ zaměstnancem krematoria). Svě bytí naplňuje jen díky vztahu k tomu, co ho přesahuje – nalezení určitého svého „řádu“, „smyslu světa“ ve vztahu ke smrti. Upozorňuje na špatnost světa kolem (v novinách, u sousedů) a snaží se najít to nejlepší u sebe samotného (má krásný byt, je abstinent a nekouří). Jeho frustrace je vykoupena příchodem nacistické ideologie a povýšením na „vyvoleného“. Pro jediného spalovače tak vraždy nejsou pouze „vykoupením“ ze situace, ale přímým „naplněním“ osobní potřeby být výjimečným.

Není ale zároveň divu, že tak, jak se od sebe liší jednotlivé žánry, se od sebe musí lišit i podání vrahů v nich. A to i přesto, že „základ“, z něhož se stává vrah, je u všech tří postav stejný – muž ve středních letech, s průměrným zaměstnáním, s rodinou, pro okolí vystupující jako dobrák (někdy až příliš velký). Všechny tři postavy jsou na začátku knihy vnímány buďto neutrálně, nebo velmi kladně – způsob „proměny“ ve vrahy se ovšem zásadně liší.

U vraha v detektivce *Muž a stín* probíhá „proměna“ díky vyšetřování vraždy – indikátorem proměny je detektiv, který sbírá jednotlivé stopy a sestavuje z nich skutečnou osobnost vraha. Vrah sám o sobě se nemění, mění se pohled čtenáře na základě získaných informací. Teprve až po odhalení vraha detektivem dochází k celkové „proměně“, a to i retrospektivně, když si čtenář uvědomí, že domnělé dobré skutky byly jen zástěrkou či součástí zákeřného plánu postavy vraha.

¹⁰³ Fuks 2017, s. 130.

Vrah v psychologickém románu *Hlavní přelíčení* prochází postupnou proměnou a čtenář je přímým svědkem každé nové změny. Zlomy ve změně chování, myšlení i promluvě postavy jsou nejpatrnější po plánu provést zločin, po samotné vraždě a po zatčení. Čas mezi plánem zločinu a samotnou vraždou je nejdelší a probíhá v něm nejvíce chorobných změn. Vše, co následuje po zločinu, je už jen „dohrávání“ psychologické změny, která již proběhla (proměna v extroverta v introverta, chorobné chování iniciované špatným svědomím apod.) a která musela být natolik silná (a pro jedince neúnosná), aby postavu dohnala až k vraždě.

U vraha v hororu *Spalovač mrtvol* je od začátku patrná divnost postavy, avšak rozsah této „divnosti“ je čtenáři představen plně, podobně jako u detektivky, až ke konci příběhu. „Detektivem“ je tu sám čtenář, který je konfrontován spoustou (absurdních a v kontrastu s kontextem děsivých) náznaků a není mu dopřáno vědět, který z oněch náznaků byl právě tím pravým. Tajemství zcela nemizí ani na konci příběhu, přestože je změna postavy již zcela evidentní, nýbrž pouze v chování a jednání, které neodpovídá tomu, co postava až do konce příběhu říká.

Rozdíl je i v samotném vykreslení postav vrahů – zatímco u detektivky není na psychologizaci vraha místo (působilo by to spíše rušivě), děj v psychologickém románu je kvůli myšlenkám, vnitřním promluvám a důkladné psychologické analýze značně pozdržen. V hororu je psychologizace klamavá, věci se tváří tak, jak ve skutečnosti nejsou, a jsou tak, jak zprvu vůbec nevypadají – tato skutečnost je ve *Spalovači mrtvol* posílena o to víc, že nám není téměř umožněno nahlédnout do skutečných myšlenek postavy. Tyto nejasnosti věcí, u kterých má čtenář pocit, že jsou tím pravým vodítkem, se mohou kdykoliv v textu ukázat jako chybné a prohloubit tak zrůdnost a absurdnost příběhu (dlouho to vypadá, že Kopfrkingl Williho odmítne a vzápětí o sobě promluví jako o čisté germánské krvi). Tato hra zanechává čtenáře v neustálé nejistotě. Vystavění postavy záměrně rozmýšvá odpověď na otázku: Kdo je ona postava v knize, kdo je vlastně spalovač, otec, nacista, reinkarnace Buddhy, nemocný člověk a vrah.

Motivace vraždit se u vrahů rovněž liší – zatímco v detektivce je motivem vraždy prostá touha po pomstě (a příčina vraždy se tak nalézá v minulosti postavy), v psychologickém románu je postava vystavěna zhoubným myšlenkám a pocitům neustále. Protože není schopna se ze vzniklé situace vymanit jiným způsobem, vraždí. Motivací je tak vlastní záchrana/útěk z chorobného stavu. U hororu je příčina nejméně hmatatelná – odehrává se v choré mysli, která podléhá nátlaku okolí. Postava ve *Spalovači mrtvol*, tedy v hororu, žije ve svém vlastním světě a v takovém světě je vražda nikoliv zločinem, nýbrž

vykoupením. Motivem je tu vykoupení obětí a příčinou pravděpodobně slabá, chorobná mysl jedince propojená s vlivem vnějších sil (nacistická ideologie).

Poslední odlišností je situace, za které postavy vraždí. Jak jsem již napsala, postavy, přestože jsou si na začátcích knih v mnohém podobné (muži, otcové, ve středních letech) prochází změnami odlišně, proto také situace, za kterých vraždí, je rozdílná. V *Muži a stínu* se postava mění jenom pro čtenáře, vrah sám o sobě je stejně zkažený na konci i na začátku knihy. Okolnost, za které vraždí, je tak čistě na jeho volbě (ačkoliv tomu předchází určitý vývoj, který je v knize zmíněn jen retrospektivně). V knize *Hlavní přelíčení* vraždí Maršík až ve chvíli úplného psychického rozkladu – je to marná snaha po záchraně, kterou se pokouší odkládat až do poslední možné chvíle. Ve *Spalovači mrtvol* je postava sice vystavěna nátlaku zvenčí, ale „povolení k vraždě“ nalezne ve své choré představě. Tato představa určité jistoty je pravděpodobně posílena i vysokým pracovním postavením, kterého přijmutím ideologie nabyl. Píší „povolení k vraždě“, protože na rozdíl od ostatních postav vraždí Kopfrking s úsměvem a ledovým klidem.

Na závěr lze říci, že postava vraha ve vybraných knihách je postavou nejednoznačnou, jejíž charakter a motivace se více či méně projeví. V případech zkoumaných vrahů se jedná o postavy na první pohled zcela obyčejné, avšak schopné za určitých okolností, trvajících po určitou dobu, nejvyššího možného zločinu – vraždy.

7 Bibliografie

Primární literatura:

Fuks, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Praha : Euromedia Group, a. s. – Odeon, 2017.

Poláček, Karel. *Hlavní přelíčení* [online]. [cit. 2020-22-2]. Praha : Městská knihovna v Praze, 2016. ISBN 978-80-7532-147-3 (pdf). Dostupné z:

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/25/55/78/hlavni_preliceni.pdf>.

Vachek, Emil. *Muž a stín*. Praha : Mladá fronta, 1988.

Sekundární literatura:

Čapek, Josef. *Marsyas čili Na okraji literatury* [online]. [cit. 2020-02-20]. Praha : Městská knihovna v Praze, 2018. ISBN 978-80-7532-978-3 (pdf). Dostupné z:

<<http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/34/55/20/marsyas.pdf>>.

Fořt, Bohumil. *Literární postava*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008.

Forster, Edward Morgan. *Aspekty románu*. Bratislava : Tatran, 1971.

Gilk, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013.

Hájková, Alena. *Knížka o Karlu Poláčkovi*. Praha : Academia, 1999.

Halas, Jan. *Dodatky*. Praha : Československý spisovatel, 1996.

Haman, Aleš. *Česká literatura po roce 1945 z ptačí perspektivy*. Praha : FORTUNA, 1990.

Hodrová, Daniela. *...na okraji chaosu....* Praha : Torst, 2001.

Horváth, Tomáš – *Tajemstvo a vražda*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 2011.

Jareš, Michal – Mandys, Pavel. *Dějiny české detektivky*. Praha : Paseka, 2019.

Kroutvor, Josef. *Potíže s dějinami*, Praha : Prostor, 1990.

Langer, František. „Proč se u nás nepíší detektivky?“. *Přítomnost*, 1926 roč. 3., č. 1. s 2–3.

Mašková, Ala. „Malý Člověk' v Díle A.P.Čechova a K.Poláčka.“. In *Česká Literatura* [online]. [cit. 2020-03-15], 1974, roč. 22, č. 2, str. 136–144. JSTOR, Dostupné z:

<www.jstor.org/stable/43743118>.

Mázlová, Helena – Kudláč, Antonín. „Horor“. In Mocná, Dagmar – Peterka, Josef (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha : Ladislav Horáček – Paseka, 2004, s. 253–258.

Mocná, Dagmar. „Detektivka“. In Mocná, Dagmar – Peterka, Josef (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha : Ladislav Horáček – Paseka, 2004a, s.106–114.

Mocná, Dagmar. „Psychologický román“. In Mocná, Dagmar – Peterka, Josef (eds.). *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha : Ladislav Horáček – Paseka, 2004b, s. 554–560.

Šalda, František Xaver. „O několika románech, které nechtějí být uměním“. *Šaldův zápisník*. Praha: Otto Girgal, [cit. 2020-02-20], 1932-1933, roč. 1932-1933, č. 5. s. 192–201. Dostupné z: <<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:c00ed6b0-d288-11e3-93a3-005056825209>>.

Škvorecký, Josef. *Nápady čtenáře detektivek* [online]. [cit. 2020-02-20]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2017. ISBN 978-80-7532-735-2 (pdf). Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/33/49/98/napady_ctenare_detektivek.pdf>.